

**LUOKANOPETTAJIEN KOKEMUKSIA
OPETTAJASTEREOTYPIOISTA JA STEREOTYPISOIJISTA**
Viivi Kulju & Kaneli Lahtinen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Monografiamuotoinen

Syyslukukausi 2023

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kulju, Viivi & Lahtinen, Kaneli. 2023. Luokanopettajien kokemuksia opettajastereotyyppioista ja stereotyyppioista. Kasvatustieteen pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 61 sivua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää luokanopettajien tunnistamia ja kokemia opettajastereotyyppioita, sekä sitä, keiden opettajat kokevat heitä stereotyyppioivan. Tässä tutkimuksessa stereotyyppioilla tarkoitetaan tiettyyn ryhmään kohdistuvia karkeita ja pysyviä yleistyksiä, joihin liittyy ennakkoluuloja ja vääristyneistä ajatuksia.

Aineisto kerättiin keväällä 2023 kyselylomakkeella, joka jaettiin Alakoulun Aarreaitta -Facebook-ryhmässä sekä Twitterissä tunnisteella #opehommia. Lopullinen aineisto muodostui 40 luokanopettajilta saaduista kirjallisesta vastauksesta. Tutkimus oli tyypiltään laadullinen ja se analysointiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntäen.

Vastausten pohjalta loimme neljä opettajastereotyyppioita kuvaavaa kategoriaa. Kutsumusammatti-kategoriaan sisällytimme maininnat opettajan suuremmasta palosta työtään kohtaan sekä työn harrastamisen. Helppo työ -kategoria koostui opettajan työn helppoudesta ja pitkistä lomista kertovista maininnoista. Mallikansalaisuus-kategoriaan sisällytimme maininnat opettajan nuhteettomasta luonteesta, käytöksestä ja tavoista. Habitus-kategoriaan sisällytimme maininnat ulkoiseen olemukseen liittyen.

Saamamme tulokset olivat pääosin linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Tutkimus tuotti kuitenkin myös uutta tietoa, sillä muodostamaamme kategoriaa helppo työ ei ollut havaittavissa aiemmissä tutkimuksissa. Lisäksi tutkimuksemme tarjosi uutta tietoa koskien opettajastereotyyppioiden paradoksaalisuutta. Useat opettajien esittämät stereotyyppiat olivat ristiriitaisia tai jopa vastakkaisia keskenään. Aihe on tärkeä, sillä stereotyyppioiden tiedostamisen avulla voimme laajentaa opettajakuvaa. Yhteiskunnassamme vallitsevat opettajastereotyyppiat ovat myös pääosin jäänteitä historiasta, eivätkä koske enää nykyajan opettajan vaatimuksia.

Asiasanat: opettajastereotyyiat, stereotypisointi, stereotypisoija, laadullinen sisällönanalyysi

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 STEREOTYPIAT	8
2.1 Stereotypian käsite opettajuuden näkökulmasta	8
2.2 Opettajiin liitetyt stereotypiat.....	10
2.2.1 Opettajuus kutsumusammattina	12
2.2.2 Opettaja mallikansalaisena.....	13
2.2.3 Opettajan habitus	17
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA - KYSYMYKSET	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
4.1 Tutkimuskonteksti.....	23
4.2 Tutkimusaineiston keruu ja tutkimuksen osallistujat.....	24
4.3 Aineiston analyysi.....	27
4.4 Eettiset ratkaisut.....	32
5 TULOKSET	34
5.1 Millaisia opettajastereotypioita luokanopettajat tunnistavat?	34
5.2 Millaista stereotypisointia opettajat ovat henkilökohtaisesti kohdanneet?....	40
5.3 Miltä taholta luokanopettajat ovat kohdanneet stereotypisointia?	45
6 POHDINTA	48
6.1 Tulosten tarkastelu	48
6.2 Tutkimuksen arvointi	56
6.3 Jatkotutkimusaiheet.....	59

LÄHTEET	62
LIITTEET	69

1. JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan luokanopettajien tunnistamia ja kokemia stereotypioita, sekä minkä tahojen opettajat kokevat heitä stereotypisoivan. Tutkimuksemme asettuu osaksi keskustelua opettajia koskevista odotuksista. Stereotypiat nähdään tässä tutkimuksessa karkeina ja pysyvinä yleistyksinä jotakin tiettyä ryhmää kohtaan (vrt. Helkama ym., 2013, s. 124 & Hirsjärvi, 1983). Opettajiin on kautta historian liitetty valtava määrä stereotypioita, ja niitä rikkova voi joutua kohtaamaan jopa kyseenalaistamista omasta ammattitaidosta (Kamila, 2012, s. 232). Stereotypisoinnin kohteena ovat ihmiset eivät yleisesti pidä siitä, että heitä stereotypisoidaan tiettyjen piirteiden tai ryhmään kuulumisen perusteella (Helkama ym., 2013, s. 124).

Tässä tutkimuksessa käytämme stereotypisointia toteuttavista tahoista käsitettä stereotypisoijat. Tiedostamme, ettei stereotypisoiija käsite ole vakiintunut suomalaisessa kasvatustieteessä käytävässä keskustelussa. Käsitteen käyttämistä voidaan kuitenkin pitää perusteltuna, sillä se ilmenee englanninkielisenä (stereotyper) kahdessa arvostettuina pidetyissä kielellisissä tietolähteissä (ks. Oxford English Dictionary, 2023 & Merriam-Webster, 2023). Perustelemme stereotypisoiija-käsitteen käyttöä myös sillä, että se on neutraali eikä sisällä oletusta siitä, onko henkilö itse tuottanut stereotypian vai vaan toteuttaa sitä.

Opettajiin kohdistuvia stereotypioita on viime vuosina käsitelty sekä perinteisessä että sosiaalisessa mediassa ja ne koskevat ensi sijassa ulkoiseen olemukseen liittyviä odotuksia sekä odotusten aikaansaamia paineita (Ks. Keskisuomalainen 30.11.2018; Opettaja-lehti, 22.10.2020; Vauva.fi, 2021). Mielenkiintomme aiheita kohtaan heräsi mediassa kohtaamiemme tekstien seurauksena sekä omakohtaisten kokemusten kautta: olemme itsekkin kokeneet stereotypisointia opettajan ammatissa etenkin ulkoisen olemuksemme osalta. Tämä saikin meidät pohtimaan millaista stereotypisointia muut opettajat tunnistavat ja kohtaavat.

Opettajastereotyyppioilla on pitkät juuret. Historian saatossa opettaja on kohdannut valtavan määrän odotuksia niin käytökseen, luonteeseen, kuin ulkoiseen olemukseenkin liittyen sekä työ- että vapaa-aikana (Kamila, 2012; Vuorikoski & Räsänen, 2010). Nämä normit ovat usein ääneen sanomattomia yleistettyjä oletuksia siitä, millainen opettaja on tai tämän kuuluu olla (Kari & Heikkinen, 2001, s. 44–45), eli käytännössä stereotyyppioita. Opettajuuden historian tarkastelu onkin tutkimuksemme kannalta merkityksellistä, sillä opettajia koskevat stereotyyppiat ovat usein yhteiskunnan pysyviä näkemyksiä, jotka johtavat juurensa historiaan (vrt. Brown, 2010, s. 69; Schneider, 2004, s. 341–343).

Opettajastereotyyppioita on tutkittu jonkin verran, mutta suuri osa tutkimuksista liittyy vähemmistöryhmiin, miesopettajiin tai tietyn oppiaineen opettajiin (ks. Cushman, 2005; Hedlin & Åberg, 2012; Milner & Woolfolk Hoy, 2003; Spittle ym., 2012). Aineenopettajiin liitetään luokanopettajiin verrattuna erilaisia stereotyyppioita (ks. Egitim, 2022), minkä vuoksi on tärkeää rajata tutkimuksen kohde tarkasti ja tässä tapauksessa luokanopettajiin. Valtaosa opettajastereotyyppioita koskevasta tutkimuksesta on tehty 2010-luvulla tai aiemmin, eikä tuloksia voida suoraan yleistää nykypäivään. Tutkimukset ovat myös toteutettu muualla kuin Suomessa (ks. kuitenkin Kamila, 2020, 2012), jolloin niitä ei voida pitää suoraan yleistettävänä omaan kulttuuriimme. Tutkimuksemme tarjoaakin ajankohtaista tietoa nimenomaan luokanopettajien kokemasta stereotyyppisoinnista.

Haluamme omassa tutkimuksessamme tavoittaa nimenomaan opettajien omia kokemuksia stereotyyppisoinnista. Osa aiemmista tutkimuksista (ks. Kamila, 2010 & Kempainen, 2007) on keskittynyt tarkastelemaan opettajiin liitettyjä stereotyyppioita ulkopuolelta. Koemme saavuttavamme syvällisempää ja totuuden mukaisempaa tietoa tutkittaessa ryhmän sisältä tulevia kokemuksia. Stereotyyppiat voivat aiheuttaa opettajalle turhia paineita toteuttaa ammattiaan tietyllä tavalla (Kamila, 2012, s. 130). Tämän ymmärryksen myötä on mahdollista vähentää pinttyneitä stereotyyppioita ja kohdata opettajien ammattiryhmä heterogeenisempänä joukkona.

2. STEREOTYPIAT

Hirsjärvi (1983) on määritellyt stereotypian johonkin tiettyyn henkilöön, ryhmään tai asiaan kohdistuvaksi jäykäksi ja yksinkertaistetuksi käsitykseksi, johon liittyy usein ennakkoluuloja ja vääristyneistä ajatuksia. Helkama ym. (2013, s. 124) puolestaan ajattelevat, stereotyyppien olevan yleistyksiä, joihin linkittyy usein vahva ja pysyvä mielikuva. Tässä tutkimuksessa stereotyyppiat nähdään Hirsjärven (1983) ja Helkaman ym. (2013, s. 124) esittämiä ajatuksia yhdistäen: karkeina ja pysyvinä yleistyksinä jotakin tiettyä ryhmää kohtaan, joihin liittyy ennakkoluuloja ja vääristyneistä ajatuksia. Näemme stereotyyppiat myös yhteiskuntaan juurtuneina näkemyksinä, jotka johtavat yleensä juurensa historiaan (ks. Brown, 2010, s. 69; Schneider, 2004, s. 341–343). Seuraavissa kappaleissa käsittelemme stereotyyppioita opettajuuden näkökulmasta sekä yleisimpiä opettajastereotyyppioita.

2.1. Stereotypian käsite opettajuuden näkökulmasta

Stereotyyppiat perustuvat ihmisten tarpeeseen jäsenellä maailmaa erilaisten kategorioiden kautta (Tajfel, 1978, s. 61). Ihmisen toimintakyky edellyttää sisäisiä malleja eli kokemusten myötä tehtyjä tulkintoja, joiden kautta rakennetaan käsitystä todellisuudesta (Helkama ym., 2013, s. 118–120). Joskus sisäiset mallit, eli ennakkokäsitykset, muodostuvat niin vahvoiksi, että ne ohjaavat ajatteluamme havaintojen sijaan (Helkama ym., 2013, s. 118–120). Näin syntyvät stereotyyppiat. Brown (2010, s. 70) toteaa, että yhteys stereotyyppien ja todellisuuden välillä ei ole suoraviivainen. Stereotyyppinen kuvaus jostakin ryhmästä tai sen jäsenistä ei ole yleistettävissä objektiiviseksi totuudeksi, mutta ryhmälle tai yksilölle tyypilliset käytösmallit tai olemukset voivat tarjota alustan stereotyyppien synnylle (Brown, 2010, s. 70).

Kun jotkin ominaisuudet liitetään vahvasti tiettyyn ryhmään, voidaan puhua stereotyyppisoinnista (Brown, 2010, s. 68). Stereotyyppisoidessaan ihminen näkee

yksilön tai ryhmän stereotyyppioihin kuuluvien piirteiden kautta (Brown, 2010, s. 68). Tällöin stereotyyppisoija sivuuttaa yksilön individuaaliset ominaisuudet. Stereotyyppisoija puolestaan on henkilö tai taho, joka stereotyyppisoi (Oxford English Dictionary, 2023). Stereotyyppisoija ei ole aina ryhmän ulkopuolinen taho, vaan stereotyyppisointia voi toteuttaa myös ryhmän sisäisesti (Helkama ym., 2013, s. 124).

Stereotyyppisoinnin kohteena olevat ihmiset harvoin pitävät siitä, että tiettyyn ryhmään kuuluminen nähdään perusteena olettaa myös tiettyjä piirteitä (Helkama ym., 2013, s. 124). On kuitenkin syytä muistaa, etteivät stereotyyppiat ole aina negatiivista, vaan ne voivat olla myös positiivista tai neutraalia (Brown, 2010, s. 68). Kaikki stereotyyppiamme eivät myöskään ole yksilön itse luomia, vaan omaksumme niitä paljon ympäröivistä yhteisöistä ja yhteiskunnasta, ja stereotyyppioilla on usein kulttuurihistorialliset juuret (ks. Brown, 2010, s. 69; Schneider, 2004, s. 341–343; Tajfel, 1978, s. 21, 61–63). Stereotyyppioiden rakentumista sosiaalisten toimijoiden, kuten perheen, koulun, ystäväpiirin tai median kautta onkin tutkittu runsaasti (ks. esim. Brown, 2010, 69; Schneider, 2004, s. 341–343).

Lähes kaikki muodostamamme stereotyyppiat pohjautuvat näkemällemme ja oppimällemme (Schneider, 2004, s. 329), minkä vuoksi opettajan työn julkisuuden voidaan ajatella tarjoavan mahdollisuuksia stereotyyppioiden muodostumiselle. Opettaja lienee myös yksi yhteiskuntamme parhaiten tunnetuista ammattirooleista ja siihen liitetään vahvoja ennakkokäsityksiä (Kemppinen, 2006, s. 20). Lisäksi Schneider (2004) tunnistaa median merkityksen stereotyyppioiden vahvistamisessa, mutta ei usko sen olevan vastuussa stereotyyppioiden muodostumisesta tai haastamisesta. Käytännössä vallitsevat stereotyyppiat myös opettajuuteen liittyen ovat jo ennen mediaan päätymistä olemassa, mutta media tarjoaa niille paikan vahvistua.

Opettajat ovat lähtökohtaisesti hyvin tietoisia heihin kohdistuvista stereotyyppioista ja odotuksista (Weber & Mitchell, 2003, s. 60). Opettajat itse tietävät olevansa katseiden alla työajan lisäksi myös vapaa-ajalla (Kamila, 2012, s. 348). Weberin ja Mitchellin (2003, s. 60) mukaan opettajat joko kohtaavat stereotyyppiat tai yrittävät peittää niitä esimerkiksi pukeutumalla stereotyyppioiden vastaisesti. Tällaista käytöstä voidaan pitää inhimillisenä tapana reagoida stereotyyppisointiin, riippumatta siitä, nähdäänkö stereotyyppiat positiivisessa vai negatiivisessa valossa.

Stereotypisointi on toisaalta voinut saada opettajat itse reagoimaan ulkopuolelta tulevia stereotypioita kohtaan joko vahvistamalla niitä tai toimimaan niiden vastaisesti. Helkama ym. (2013, s. 124) muistuttavatkin, että ryhmät luovat myös itse stereotypiota, jotka voivat olla hyvinkin samankaltaisia, kuin ulkopuolelta tulevat stereotypiat. Opettajat voivat myös tiedostamattaan vahvistaa opettajastereotypioita omalla toiminnallaan. Stereotypiat eivät siis välttämättä ole täysin ryhmän ulkopuolelta tulleita, vaan ne saattavat syntyä tai vahvistua myös ryhmän sisäisesti. Usein ryhmän ulkopuolelta tuleva stereotypisointi on kuitenkin negatiivissävytteisempää, kuin ryhmän sisäinen stereotypisointi (Hogg & Vaughan, 2008).

Ammattiryhmiin kohdistuvien stereotypoiden nähdään usein sisältävän palasen totuutta: ihmiset valitsevat ammattinsa usein suhteessa stereotypioihin, sillä he kokevat tiettyjen työkuvien vaativan tietynlaisia luonteenpiirteitä (Schneider, 2004, s. 522–523). Opettajuuteen ja oikeastaan kaikkiin ammattiryhmiin liittyvissä sosiaalisissa normeissa onkin kyse yhteisön ylläpitämistä ääneen sanomattomista itsestäänselvyyksistä, jotka määrittelevät muun muassa sen, millaisia opettajien oletetaan olevan ja kuinka heidän tulee työnsä tehdä (Kari & Heikkinen, 2001, s. 44–45). Itsestäänselvyyksinä pidetyt normit ja siitä odotusten kautta muodostuneet stereotypiat saattavat näyttäytyä rajoittavana tekijänä yksilöille, mutta myös koko yhteisölle.

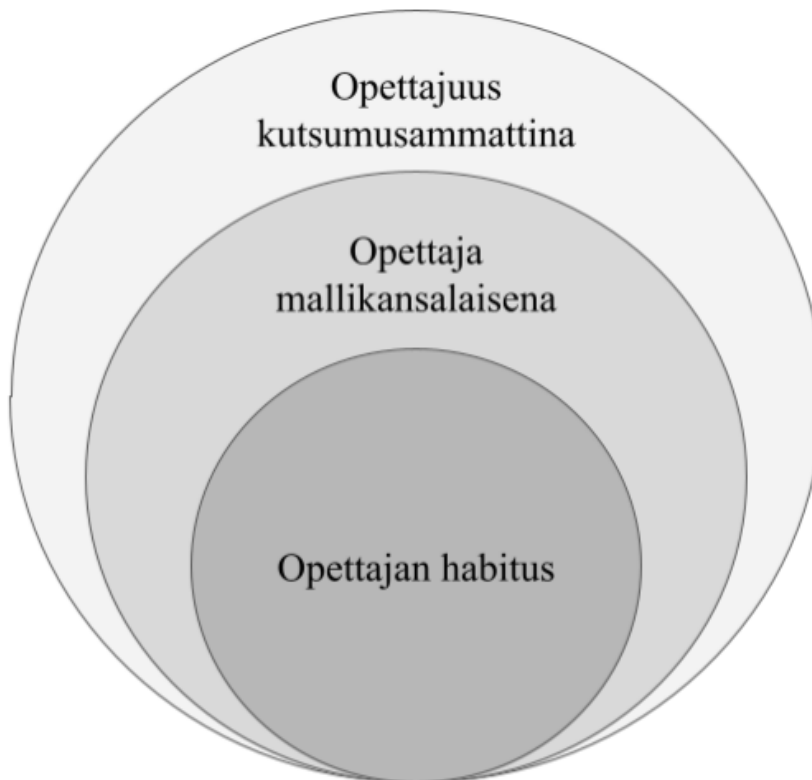
2.2. Opettajiin liitetyt stereotypiat

Aiemman tutkimuksen perusteella opettajiin liitetään paljon erilaisia stereotypioita, jotka olemme jaotelleet kolmeen suurempaan aihepiiriin. Ensimmäinen aihepiiri opettajuus kutsumusammattina käsittelee opettajien työmoraalia ja omistautuneisuutta omalle työlleen, työn tekemistä persoonalla, sekä ajatuksia koskien opettajaksi syntymistä. Aihepiiri sisältää stereotypioita, joihin liittyy ajatus opettajuudesta enemmän kuin työnä tai ammattinimikkeenä. Toinen tunnistamamme aihepiiri on opettajan mallikansalaisuus, joka sisältää stereotypisointia opettajan

nuhteettomaan luonteeseen, käytökseen tai tapoihin liittyen. Mallikansalaisuus-aihepiirissä tulee myös ilmi opettajien kohtaama stereotypisointi työajan ulkopuolella. Kolmas aihepiiri on opettajan habitus, jossa käsittelemme stereotypioita koskien opettajien ulkoista ominaisuuksia, kuten pukeutumista tai muita ensisilmäyksellä ulospäin näkyviä piirteitä. Kaikki kolme stereotypioiden aihepiiriä ovat yhteydessä toisiinsa (kuvio 1).

Kuvio 1

Opettajastereotypioiden linkittyminen aihepiireittäin

Stereotypioiden yhdeksi aihepiiriksi tunnistettu habitus on yleisnimike piirteille, jotka näkyvät opettajasta heti ensimmäisenä muille ihmisille. Habituksen eli ulkoisten ominaisuuksien kautta opettaja voi performoida ammattiryhmälle tyypillistä stereotypiaa: mallikansalaisuutta. Näin ollen habituksen voidaan nähdä olevan yksi osa mallikansalaisuutta. Mallikansalaisuus puolestaan performoi nuhteettoman käytöksen ja tapojen kautta opettajan ammattiin liitettyä stereotypiaa kutsumuksesta.

Kutsumus opettajan ammattiin siis luo pohjan mallikansalaisuudelle, eli yksilön käytökselle ja tavoille. Tämä puolestaan ohjaa habitusta, eli ulkoista performointia sisäisistä ajatuksista. Seuraavaksi käsittelemme edellä mainitut kolme opettajastereotyyppioihin liittyvää aihepiiriä aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

2.2.1. Opettajuus kutsumusammattina

Opettajuus kutsumusammattina on pitkän historian omaava vakiintunut stereotypia, joka näyttäytyy vahvana niin yhteiskunnan keskusteluissa kuin opettajien omissa puheissakin (Säntti, 2007, s. 296). Hansenin (1994) moraalisis-uskonnollisen näkemyksen mukaan kutsumuksen omaava opettaja sekä kokee palvelevansa muita, että saavansa henkilökohtaista tyydytystä työstään. Opettajan halu palvella voidaan nähdä osatekijänä halusta rakentaa parempaa maailmaa (Estola, ym., 2010, s. 247). Henkilökohtainen kokemus työn tyydyttävyydestä taas on vahvasti yhteydessä omaan identiteettiin, sillä se näyttää, miten tarkastelemme maailmaa ja antaa merkityksen opettajan ammatille (Estola, ym., 2010, s. 240). Työn tyydyttävyyden voidaan siis mieltää ylläpitävän kutsumusta.

Opettajan työtä kutsumuksenaan tekevillä opettajilla viitataan yleisessä puheessa erityisesti niihin opettajiin, jotka tekevät opetustyötään rakkaudesta oppilaisiin ja itse opettamiseen (Säntti, 2007, s. 296). Lisäksi kutsumuksen käsitteeseen liittyy myös usein ajatus työn puolesta uhrautumiselle (Säntti, 2007, s. 296). Toisin sanoen opettaja nähdään stereotyyppisesti usein henkilönä, joka on valmis tekemään kaikkensa ammattinsa puolesta. Kutsumus nähdään myös tilana, jossa opettaja kokee olevansa mahdollisimman lähellä ammatillista ihannekuvaa (Säntti, 2007, s. 296).

Perinteisesti kutsumusopettajalla on tarkoitettu opettajaa, joka on halunnut opettajaksi lapsesta saakka (Säntti, 2007, s. 301). Myös Räihä (2010, s. 36) mainitsee, että opettajuuteen liitetään usein myytti, jonka mukaan opettajiksi synnyttään. Opettajuus mielletään siis synnynnäiseksi piirteeksi, eikä esimerkiksi koulutuksen tai työkokemuksen kautta kehittyväksi työidentiteetiksi. Kyseiseen myyttiin kiteytyy myös ajatus siitä, että opettajuus on osa jonkun ihmisyyttä, eikä

pelkkä työtehtävä. Opettajuuteen liitetäänkin vahvasti ihmisen persoona, sillä mielletään, että opettaja tekee lähtökohtaisesti työtään omalla persoonalla sekä oman näkemyksensä mukaisesti (Kari & Heikkinen, 2001, s. 44). Myös Dayn ym. (2006, s. 603) mukaan opettajuus ja opettaminen vaatii henkilökohtaista sitoutumista ja itsestään palan antamista. Näiden oletusten pohjalta ei ole ihme, että opettajuus mielletään stereotypioissa kutsumusammattiksi, tavallisen palkkatyön sijaan.

Opettajat itse mieltävät olevansa kutsumusammattissaan tai ainakin puheissaan edistävät tämän stereotypian olemassaoloa (vrt. Sänntti, 2007, s. 296). Kutsumus mielletään hyvin henkilökohtaisena ja sisäisenä piirteenä, mutta silti kutsumuksen juuret ovat pitkälti yhteisöllisessä ja sosiaalisessa kentässä (Sänntti, 2007, s. 382; Estola, ym., 2010, s. 251–252). Kutsumus opettajuutta kohtaan ei nimittäin voi toteutua pelkästään henkilökohtaisen asennoitumisen tai siihen liittyvän puheen kautta, ilman koulun tarjoamaa sosiaalista kenttää (Sänntti, 2007, s. 382). Koulun sosiaaliseen kenttään voidaan mieltää kuuluvan oppilaiden, kollegojen sekä huoltajien muodostama vuorovaikutuksellinen yhteisö.

Karin ja Heikkisen (2001) mukaan opettajuus voidaan yleisesti nähdä koostuvan yhteiskunnan odotuksista, sekä opettajan omistautuneisuudesta. Opettajuus muodostuu sisäisenä prosessina opettajaksi kasvun ja kehityksen myötä, eikä opettajaksi tulla vain ammattinimikkeen kautta (Kari & Heikkinen, 2001). Opettajuus vaatii siis opettajan avoimuutta ja halua kehitykselle. Kutsumus voi tulla myös ammatillisen kehityksen kautta (Sänntti, 2007, s. 301). Vaikka kirjallisuudessa esitetään paljon näkemyksiä opettajuuden olevan synnynnäisesti kutsumusammatti, on se kuitenkin vain yksi tapa toteuttaa opettajuutta.

2.2.2. Opettaja mallikansalaisena

Opettaja on nähty ja nähdään edelleen mallikansalaisena ja puhtoisena ihanteena, jollainen jokaisen kuuluisi olla (Kamila, 2012, s. 128–129). Opettajiin liitetään paljon erilaisia stereotypioita, joiden mukaan häneltä odotetaan yhteiskunnassa hyvänä pidettävää käytöstä ja tapoja (Kamila, 2012; Salo, 2005, s. 62; Suutarinen, 2006, s. 137

& Vuorikoski ja Räisänen, 2010) Mallikansalaisuuden stereotypia ulottuu opettajan työn lisäksi myös vapaa-ajalle (Kamila, 2012), jolloin opettajien nähdään edustavan ammattikuntaansa myös työajan ulkopuolella.

Kun tarkastellaan suomalaista opettajuutta ja siihen liittyviä stereotypioita, on syytä perehtyä opettajuuden historiaan. Suomi on viimeisinä vuosisatoina käynyt läpi suuria murroksia, jonka seurauksena myös koulutusjärjestelmä ja sitä kautta opettajan työ sekä siihen liittyvät odotukset ovat muuttuneet merkittävästi (ks. Vuorikoski & Räisänen, 2010). Suomalaisen kansakoululaitoksen perustamisesta lähtien kansan- ja luokanopettajan on oletettu olevan valtion luotettava palvelija ja virkamies, joka noudattaa yhteiskunnassa parhaillaan vallitsevia yhteiskuntapoliittisia tavoitteita (Vuorikoski ja Räisänen, 2010, s. 63). Opettajien on siis oletettu muovautuvan kunkin ajanjakson yhteiskunnallisten odotusten ja arvojen mukaiseksi sekä toimivan esimerkkinä myös muille.

Yhteiskunnassa arvostetaan tiettyjä luonteenpiirteitä enemmän, kuin toisia, ja opettajilta odotetaan mallikansalaisuusstereotypian mukaisesti näitä hyväksytyjä luonteenpiirteitä. Opettajan empaattisuus, herkkyyys ja hyvät ihmissuhdetaidot katsottiin olevan hyvän opettajan piirteitä aina kansakouluajalta sotien jälkeisille vuosikymmenille saakka (Lahdes, 1977, s. 367; Vuorikoski & Räisänen, 2010, s. 67–75). 1990-luvulla puolestaan iloisuus, kärsivällisyys ja asioissa erehtymättömyys olivat tyypillisiä stereotypioita hyvälle opettajalle (Luukkainen, 1998). Stenberg (2011, s. 49) lisää hyvän opettajan olevan näiden lisäksi myös lämmin, asiantunteva, reilu, huumorintajuinen, hyvä kuuntelija, hyvä kurinpitäjä, palautteen antaja ja välittävä.

Myös opettajien käytös ja taidot työssään ovat olleet stereotypisoinnin kohteena. Luonnollista esiintyjyyttä, sekä hyviä organisointi- ja järjestelytaitoja on pidetty jopa opettajan vaatimuksena (Nikkola & Rähä, 2007, s. 9). Opettajien on mielletty olevan myös perhekeskeisiä, ympäristötietoisia, ja heidän suhtautumisensa maahanmuuttajiin ja pakolaisiin on nähty muuta väestöä suopeampana (Suutarinen, 2006, s. 137). Kaikki nämä yllä mainitut odotukset opettajalle voidaan mieltää kuuluvan mallikansalaisuuden stereotypiaan, sillä ne ovat yhteiskunnassa hyväksytyjä ja arvostettuja ominaisuuksia, joiden opettaminen opettajan työn kautta

muille on tärkeää. Opettajaa on siis pidetty yhteiskunnallisesti arvokkaiden arvojen sanansaattajana.

Peruskoulun aikakaudelle siirryttäessä opettajuudessa alettiin korostamaan tieteellistä asiantuntijuutta osana identiteettiä (Vuorikoski & Räisänen, 2010, s. 63–64). 1970-luvulla opettajankoulutus akatemisoitui ja luokanopettajasta muovattiin opetussuunnitelmaa noudattava asiantuntija (Vuorikoski & Räisänen, 2010, s. 68). Kasvatustieteissä ja sitä kautta opettajuuteen valmistavissa opinnoissa on vuosien varrella tapahtunut monia muutoksia. (Arola, 2012). Voidaankin todeta opettajuuden osatekijöiden olevan aina oman aikansa ilmiötä (Kari & Heikkinen, 2001, s. 44).

Jo kansakouluaikana mallikansalaisuuden myytti ulottui luokkahuoneen lisäksi opettajan vapaa-ajan toimintaan (Vuorikoski & Räisänen, 2010, s. 67). Tuolloin laki velvoitti opettajaa toimimaan myös vapaa-ajallaan mallikansalaisen tavoin, ja sopimattomasta käytöksestä opettaja voitiin erottaa virasta (Kamila, 2012). Tämä historiallinen käsitys näkyy vielä tänäkin päivänä odotuksissa opettajan vapaa-ajan toiminnalle. Opettaja on vapaa-ajallaankin jatkuvan tarkkailun kohteena ja hänen oletetaan toimivan esikuvana muille (Kamila, 2012, s. 151). Suutarinen (2006, s. 137) mainitsee, että opettajan odotetaan vapaa-ajallaan muun muassa seuraavan tieteenalansa uusimpia tuulia. Vaikka opettajan vapaa-ajan viettotapoihin ei enää liity niin jyrkkiä odotuksia saatika rangaistuksia, saatetaan useaa vapaa-ajan aktiviteettia tai niistä avoimesti kertovaa opettajaa paheksua (ks. Kamila, 2012, s. 151–152).

Yleisesti opettajuuteen liittyy paljon sosiaalisia normeja, joiden kautta opettajuutta tunnustetaan yhteiskunnassa ja eri yhteisöissä (Kari & Heikkinen, 2001, s. 44–45). Näistä normeista puhutaan yleensä tosin vasta silloin, kun joku niitä rikkoo (Kari & Heikkinen, 2001, s. 44–45). Esimerkiksi opettajien käyttäytymistä vapaa-ajalla kommentoidaan yleensä vasta silloin, kun sen koetaan olevan opettajille epätyypillistä. Kamilan (2012, s. 151) teoksessa eräs opettaja kertoo opettajan mallikansalaisuuden odotuksen vaikuttavan itseensä mielikuvien tasolla, eli missä opettajan on sopivaa käydä ja miten hän voi käyttäytyä. Esimerkiksi ravintolan terassilla istuminen ja ”muutaman ylimääräisen” ottaminen ei tulisi kyseisen opettajan mielestä kuuloonkaan (Kamila, 2012, s. 151). Toinen opettaja puolestaan

kertoi haluavansa muuttaa pois koulupaikkakunnaltaan, jotta hänen ei tarvitsisi näyttäytyä kaupungilla opettajan roolissa (Kamila, 2012, s. 151). Opettajuuden stereotyyppien nähtiin siis rajoittavan ja kuormittavan vapaa-ajan toimintaa.

Opettajan on aina katsottu edustavan keskiluokkaista standardia (Kamila, 2010, s. 98). Keskiluokkaisuus mielletään usein hyvänä toimeentulona ja hyvinä akateemisina taitoina (Huilla, ym., 2021) ja opettajan ammatti voidaankin tulojen perusteella lukea keskiluokkaiseksi (Haavisto, 2018). Tietyt stereotyypit opettajan käytökselle ja ulkoisille ominaisuuksille ovatkin seurausta opettajan yhteiskunnallisesta asemasta. Opettajan rooliin ei kuitenkaan katsota sopivan poliittisessa toiminnassa mukana oleminen, sillä se on liian "tulenarkaa", vaan opettajan kuuluu olla puolueeton ja neutraali (Suutarinen, 2006, s. 135)

Yksi vahvoista odotuksista opettajaa kohtaan on heteroseksuaalisuus (Hedlin & Åberg, 2012, s. 159). Opettajat, jotka eivät ole hetero-odotuksen mukaisia, voivat yrittää piilottaa seksuaalisuutensa (Lundgren, 2007). Milner ja Woolfolk Hoy (2003) puolestaan kertovat tutkimuksessaan, kuinka afroamerikkalaiseen vähemmistöryhmään kuuluva opettaja koki vastuukseen edustaa ryhmää positiivisessa valossa, sekä opettaa opiskelijoille rodullisiin kysymyksiin liittyvistä asioista. Kun yksilö on tilanteessa, jossa hän kokee selvästi poikkeavansa yleisistä normeista tai stereotyyppioista, voi hän peitellä tilannetta ensimmäisen esimerkin tapaan, tai vahvistaa erilaisuuttaan, kuten toisessa esimerkissä (vrt. Weber & Mitchell, 2003, s. 60).

Miesopettajien ja naisopettajien liitettyjen stereotyyppien välillä on eroja. Miehet ovat alalla vähemmistö. Koulun henkilökunta sekä oppilaiden vanhemmat korostavat jatkuvasti miesopettajien maskuliinisuutta (Hedlin & Åberg, 2012, s. 158–159). Miesten odotetaan opettajina toimiessaan myös tuovan jotain positiivista sekä lapsille että henkilökunnalle, sillä heidän oletetaan omaavan naisopettajiin verrattuna poikkeavan näkökulman asioihin (Hedlin & Åberg, 2012, s. 158–159). Tämä vihjaa siihen, että kaikkien miesten ja naisten odotetaan näkevän asiat keskenään samalla tavalla, mikä on kaukana todellisesta vaihtelusta (Hedlin & Åberg, 2012, s. 158–159). Lisäksi miehiä on kautta aikojen stereotyyppisesti liitetty heidän opetukseen liittyvien

taitojensa puolesta: kaikki miesopettajat pitävät liikunnasta ja ovat hyviä liikunnanopettajia (ks. Coulter & McNay, 1993, s. 407).

Naisopettajiin kohdistuvista stereotyyppioista on viime vuosikymmeninä yleistynyt mielikuva huolehtivasta ja äidillisestä opettajasta, ja siitä poikkeavuus on noussut usein puheenaiheeksi (Salo, 2005, s. 62). Myös Weberin & Mitchellin (2003) mukaan naisopettajiin liitetään helposti kuva hillitystä, siististä ja huolitellusta äitihahmosta. Suurin osa naisopettajiin liitetystä stereotyyppioista koskee kuitenkin miehiin liitettävän mallikansalaisuuden sijaan ulkonäköä ja etenkin pukeutumista (Kamila, 2012), jota käsittelemme tarkemmin luvussa 2.2.3.

2.2.3. Opettajan habitus

Kutsumuksen ja mallikansalaisuuden lisäksi opettaja kohtaa odotuksia myös ulkoasuun, eli habitustaan kohtaan (vrt. Kamila, 2012). Nämä odotukset perustuvat opettajastereotyyppioihin, eli siihen millaiselta opettajan ajatellaan näyttävän. Opettajan olemuksen ja pukeutumisen pohjalta tehdään ennakkoluulojen vallassa tulkintoja esimerkiksi opettajan ammattiosaamisesta (ks. Buck & Tiene, 1989; Pennington, 2021; Salo, 2005, s. 49). Tämä luonnollisesti luo opettajille paineita (vrt. Kamila, 2012, s. 130).

Opettajat nähdään yleisesti tavallisena, tai jopa tylsänä joukkona (Salo, 2005, s. 47–48), eikä räväkkyys ei kuulu yleiseen opettajastereotyyppiaan (Kamila, 2012). Oikeanlaisen opettajavaikutelman luominen on mielletty osaksi opettajan ammatinhallintaa ja koko koulutuslaitoksen kulttuuria (Kamila, 2012). Tämä ulkoista olemusta koskeva oikeanlainen opettajavaikutelma muodostuu opettajastereotyyppioista, joiden juuret johtavat yhteiskuntamme historiaan.

Jo 1950-luvulla tärkeäksi osaksi opettajan auktoriteettia miellettiin ulkonäkö, eli pukeutuminen oli tärkeässä roolissa (Kamila, 2012, s. 88–89). Huoliteltu ulkoasu kertoi sääntöjen tuntemisesta ja kansakouluasetukseen olikin kirjattu opettajan ensimmäisen tehtävän olevan hyvänä esikuvana toimiminen (Kamila, 2012, s. 88–89). 1950-luvun tyypillinen opettaja oli siis ulkoisesti siveellisesti ja huolellisesti

pukeutunut malliesimerkki oppilaille, kuinka yhteiskunnassa kuuluu näyttäytyä. Valikointi opettajan ammattiin ennen 1960-lukua koski hakijoiden kehon normaaliutta, sekä mallikansalaisuudeksi luettavaa kuuliaisuutta, pyyteettömyyttä, nuhteettomuutta sekä tiettyjä ominaisuuksia, kuten musikaalisuutta tai esiintymistaitoja (Kempainen, 2007, s. 201–202; Vuorikoski & Räisänen, 2010, s. 65). Opettajan ulkoinen habitus voidaankin mieltää mallikansalaisuuden performoinniksi.

1960–70-lukujen vaihteessa tapahtui murros opettajan ulkoisessa olemuksessa (Kamila, 2012, s. 89–90). Yhteiskunnan vaurastuminen ja konservatiivisen ajattelun mureneminen johtivat muutokseen etenkin opettajien pukeutumisessa. Rento ja muodikas pukeutuminen oli tällöin aiempaa sallitumpaa ja yleisempää (Kamila, 2012, s. 90). Pukeutumismallit heijastuivat piirteistä ja käytösmalleista, joita opettajalta toivottiin. 1960-luvulla Marimekon raitapaidat olivat erityisen suosittuja opettajien keskuudessa (Kamila, 2012, s. 92–93).

1980-luvulla yhteiskunnallisessa keskustelussa opettajan tehtävä oli edelleen esiintyä ulkoisesti esimerkkinä (Kamila, 2012). Opettajankoulutuslaista poistui tällöin kuitenkin vaatimus opettajan terveestä ruumiista ja mallikelpoisuudesta (Kamila, 2012, s. 94–95). Keho ei siis enää ollut määrittävä tekijä opettajan ammatissa toimiessa. Toisaalta Penningtonin (2021, s. 1–4) tutkimuksen mukaan opettajan ulospäin näkyvällä kuntotasolla on vaikutusta oppilaiden käsitykseen opettajan pätevydestä. Ikääntynyt tai ylipainoinen opettaja nähtiin ennakoasenteissa epäpätevämpänä terveystaitojen opettajana, verrattaessa nuoreen ja urheilullisen näköiseen opettajaan (Pennington, 2021 s. 1–4). Opettajan ikää ja kehoa kohtaan asetetaan siis edelleen stereotyyppioita.

Pukeutumisen nähtiin pitkään olevan yhteydessä auktoriteetin muodostumiseen (Kamila, 2012, s. 130). Opettajalta odotettiin tietynlaista pukeutumista auktoriteettiasemansa luomiseksi ja ylläpitämiseksi. Myös opettajat itse näkevät vaatetuksen ja ulkoisen olemuksen olevan yhteydessä oman auktoriteetin rakentamiseen (Eväsoja & Keskinen, 2005, s. 41, 44). Hankaniemen (2014, s. 58) mukaan puolestaan 2010-luvulla valmistuneet opettajat irrottivat auktoriteetin kokonaan ulkoisesta olemuksesta. Käytännössä tuoreiden opettajien mukaan

opettajan habitus ei ole yhteydessä opettajan auktoriteetin muodostumiseen. Värri (2000, s. 136) nimeää merkittävimmäksi nykyajan opettajan piirteeksi opettajan roolin inhimillistymisen ja auktoriteettiasemasta luopumisen. Opettajan ei siis enää tarvitse ulkoisten tekijöiden avulla luoda auktoriteettia.

Naisopettajan viehättävyydellä on yhteys siihen kuinka heidän ammattitaitoaan arvioidaan (Buck & Tiene, 1989, s. 176). Buckin ja Tienen (1989, s. 176) tutkimuksen mukaan viehättävä naisopettaja sai reilusti enemmän positiivisia arvioita opiskelijoita, verrattaessa epäviehättävään naisopettajaan. Kamilan (2012, s. 90–93) mukaan opettajien ja etenkin naisopettajien ulkonäkö onkin ollut jatkuvan arvostelun kohteena yhteiskunnan eri aikakausilla. Naisopettajien pukeutumiseen kiinnitetään enemmän huomiota, ja siihen kohdistuu miesopettajiin verrattuan enemmän sanomattomia sääntöjä ja odotuksia (Kamila, 2012). Naisten pukeutumisessa kiinnitetään myös miehiä useammin huomiota seksuaalisävytteiksi miellettyihin vihjeisiin, jotka tulkitaan opettajalle sopimattomiksi (Kamila, 2012, s. 62).

Eryteisesti nuhjuisuus ja seksikkyys on nähty olevan opettajalle sopimattomia piirteitä kautta aikojen (Heikkinen & Huttunen, 2007, s. 25). Naisopettajat eivät saa pukeutu liian lyhyisiin hameisiin tai avonaisiin paitoihin, eikä myöskään liian kireisiin vaatteisiin (Tainio ym., 2010, s. 15–16). Tainio ym. (2010, s. 15–16) esittävät näkemyksen, jonka mukaan opettajan kuuluu olla huoliteltu, muttei kuitenkaan liian huoliteltu. Historiassa naisopettajille mielletyt vaatimukset vaikuttavat vielä tänä päivänäkin siihen, mikä mielletään olevan naisopettajalle soveliaista pukeutumista (Kamila, 2012, s. 84). On siis olemassa naisopettajien pukeutumista koskevia stereotypioita, josta poikkeamista pidetään epäsopivana.

Myös miesopettajat kohtaavat stereotypisointia habitukseensa liittyen, kuitenkin vähemmän kuin naiset (Kamila, 2012, s. 235). Miesopettajat stereotypisoidaan usein nuhjuisina ja epäsiisteinä (Weber & Mitchell, 2003, s. 57–58). Toisaalta Kamilan (2012, s. 139) teoksessa miesopettajat kertoivat korostavansa virallista ja maskuliinista työpukeutumista esimerkiksi kauluspaitoja käyttämällä. Työpukeutumiseen liittyvät normit olivat niin vahvat, että ne ulottuivat koskemaan jopa yksittäisiä vaatekappaleita, kuten shortseja miehillä (ks. Kamila, 2012, s. 141–142).

Nykyään suurin osa opettajista on naisia, mutta Kamilan (2012) mukaan opettajuudella on miehinen historia, jonka varaan opettajuuden symbolit ja metaforat ovat rakentuneet. Opettajuuden auktoriteetti on myös läpi historian yhdistetty maskuliinisuuteen (ks. Kamila, 2013, s. 130, 176; ks. Buck & Tiene, 1989). Sinänsä opettajuudella ei ole sukupuolta, se ei ole mihinkään sukupuoleen liittyvä ammatti. Stereotypioita on kuitenkin koskien molempien sukupuolien habitusta.

Odotus habituksen kautta performoitavasta mallikansalaisuudesta pyrkii vaikuttamaan vahvimmin erityisesti nuorten naisopettajien pukeutumiseen (Kamila, 2012, s. 232). Nuori opettaja haluaakin useissa tilanteissa pukeutumisensa kautta vaikuttaa uskottavammalta ja sitä kautta saada arvostusta opettajanhuoneessa (Kamila, 2012, s. 232). Jotkut opettajat jopa kokevat joutuvansa perustelemaan eriävää ulkonäköään kollegoille (Kamila, 2012, s. 232). Kamila (2012) kuvailee tällaisten henkilöiden joutuvan tekemään enemmän töitä uskottavuutensa ja auktoriteettiaseman eteen, kuin normaalin näköiset opettajat. Vaarana on myös, että kollegat kyseenalaistavat heidän ammattitaitoaan (Kamila, 2012). Kamila (2012) kuvaa juuri tällaisten opettajien haluavan laajentaa käsitystä siitä, miltä opettaja saa näyttää.

2000-luvulla tehdyn tutkimuksen mukaan opettajiin kohdistuvat stereotypiat heijastuvat jopa opettajakoulutuksen pääsykokeisiin asti (Kemppinen, 2007). Ulkonäkö ei tällöin eikä nykyään kuulu virallisiin valintakriteereihin, eikä se saisi vaikuttaa hakijoiden arviointiin (vrt. Kamila, 2010, s. 128 & Kemppinen, 2007, s. 191-192). Kemppinen (2007) esittää kuitenkin teoksessaan ulkoisia ominaisuuksia, jotka ovat nousseet valintakokeisiin hakeutuvien keskuudessa ilmi. Näihin kuuluu muun muassa tatuointien peittäminen, paljastavien vaatteiden välttäminen, Marimekon paita, miesten parrattomuus ja naisten kevyt meikki (Kemppinen, 2007, s. 192). Stereotyyppinen ulkomuoto voi olla yritys vaikuttaa arviointiin ja helpottaa omaa menestystä. Tutkimukset ovat osoittaneet miellyttävän ulkonäön olevan yhteydessä positiivisesti yksilön pätevyyden arviointiin (ks. Landy & Sigall, 1974; Watkins & Johnston, 2000). Tämän vuoksi ulkonäön merkitystä opettajien valintakokeessa ei voida sivuuttaa.

Opettajan ulkoiseen olemukseen ja vallitseviin stereotypioihin ovat kautta aikojen vaikuttaneet yhteiskunnan muutokset, sekä vallitsevat muodit (Kamila, 2010, s. 98). Yhteiskunnan silmin opettajalla on ollut tietty rooli vaikuttajana, mitä ulkoisella olemuksella on pyritty korostamaan. Aiemmin opettajan hyveet ovat olleet varsin tavallisia ja keskittyneet ulkonäön osalta pitkälti opettajan siveelliseen pukeutumiseen (ks. Kamila, 2012). Nykyään opettajien habitukselle ei ole enää olemassa erityisen tiukkoja rajoituksia, mutta sitä koskevia stereotypioita on silti olemassa (Kamila, 2012, s. 84).

3. TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA -KYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoitus on tutkia luokanopettajien kokemuksia opettajiin liitetystä stereotyyppiä eli siitä millaisia stereotyyppiä he tunnistavat ja ovat itse kohdanneet, sekä stereotyyppisistä. Tutkimustehtävänä on saada tietoa luokanopettajan ammatissa toimivien opettajien näkemyksistä ja kokemuksista opettajien stereotyyppiin liittyen. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta ja ymmärrystä vallitsevista opettajastereotyyppiä, sekä selvittää ketkä niitä asettavat tai ylläpitävät. Tutkimuksemme tarjoaa ajankohtaista tietoa luokanopettajien kokemuksista stereotyyppiin liittyen. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia opettajastereotyyppiä luokanopettajat tunnistavat?
2. Millaista stereotyyppiä opettajat ovat henkilökohtaisesti kohdanneet?
3. Miltä taholta luokanopettajat ovat kohdanneet stereotyyppiä?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoitus on tuottaa tietoa opettajien tunnistamien opettajastereotyyppiä kirjosta. Tunnistaminen viittaa tietoisuuteen itse koettua stereotyyppiä laajemmasta ilmiöstä. Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on saada tietoa opettajien henkilökohtaisesti kohtaamista stereotyyppiä. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä pyritään saamaan tietoa stereotyyppiä eli siitä, mitkä tahot opettajien kokemusten mukaan toteuttavat stereotyyppiä.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opettajiin liitetyt stereotyyppit ovat kokemusperäisiä ilmiöitä, joita tässä tutkimuksessa ei pyritä selittämään, vaan ymmärtämään (ks. Tökkäri, 2018). Kokemukset ovat yksilöllisiä ja rakentuvat merkityksistä jokaisen henkilökohtaisesti eletyssä maailmassa (Laine, 2015, s. 31; Tökkäri, 2018, s. 80). Emme voi koskaan täysin ymmärtää toisen ihmisen kokemuksia. Ihminen tulkitsee maailmaansa aina sidoksissa tiettyyn paikkaan ja aikaan (Patton, 2002, s. 497). Vaikka jokainen kokee maailman yksilöllisesti, voivat saman yhteisön jäsenet rakentaa samantyyppisen suhteen ympäröivään maailmaan (Laine, 2015, s. 32). Opettajat ovat yksilöinä erilaisia, mutta heidän voidaan olettaa ammattiryhmänä muodostavan tällaisia samansuuntaisia kokemuksia maailmasta.

4.1 Tutkimuskonteksti

Tutkimus on tyypiltään laadullinen, emmekä siis pyri tilastollisiin yleistyksiin (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 98; Patton, 2015). Päädyimme toteuttamaan tutkimuksen laadullisena, sillä sen avulla on mahdollista saavuttaa yksityiskohtaista tietoa ihmisten ajatuksista ja kokemuksista (ks. Metsämuuronen 2011, s. 220; Patton, 2002, s. 13-14). Pyrimme tutkimuksessamme kuulemaan opettajien omia kokemuksia aiheesta ja sitä kautta lisäämään ymmärrystä opettajien kokemasta stereotypisoinnista. Tämän laadullisen tutkimuksen tavoitteena on muodostaa tiivistetty, mutta kattava kuvaus tutkittavasta ilmiöstä eli opettajastereotypioista (vrt. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 102-104). Tavoitteenamme on tavoittaa ennen kaikkea subjektiivisia kokemuksia ja näkemyksiä, joiden kautta havainnoimme ilmiötä (vrt. Patton, 2015, s. 3).

Tutkimuksemme sisältää sekä fenomenologisen että hermeneuttisen tutkimuksen piirteitä. Fenomenologisen otteen kautta pyritään saavuttamaan ymmärrystä opettajien kohtaamista stereotypioista (vrt. Patton, 2015, s. 115; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 33-36, 39-42). Hermeneuttisen otteen kautta puolestaan luodaan

tutkimuksessa ilmenneille kokemuksille ja sitä kautta lisääntyneelle ymmärrykselle tulkintoja (vrt. Patton, 2015, s. 577; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 39–42).

Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tarkoitus on kokemusten käsitteellistämisen kautta saada tietoiseksi ja näkyväksi se, minkä tottumus on luonut itsestäänselvyydeksi tai mikä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 41). Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat stereotypiat ovat tottumuksesta tai tiedostamattomuudesta johtuvia ajatuksia, joiden näkyväksi tekeminen on tärkeää ilmiön ymmärtämisen kannalta. Vaikka emme suoranaisesti tutki stereotypioita, vaan luokanopettajien kokemuksia niistä, voidaan fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tarjoamaa kokemusten käsitteellistämistä pitää perusteltuna näkökulmana tutkimuksessamme.

4.2 Tutkimusaineiston keruu ja tutkimuksen osallistujat

Tutkimusaineisto kerättiin keväällä 2023 Alakoulun Aarreaitta -Facebook-ryhmässä sekä Twitter-verkkoalustalla. Alakoulun Aarreaitta on noin 43000 jäsenen aktiivinen erityisesti kasvatusalan ammattilaisista koostuva ryhmä. Twitterissä aineistokeruupyynnö jaettiin #opehommia-aihetunnisteella. Kahden eri verkkoalustan hyödyntäminen aineistonkeruussa lisäsi mahdollisuuksiimme tavoittaa laajasti kohderyhmän mukaisia osallistujia (vrt. Valli & Perkkilä, 2018). Laadullisen tutkimuksen periaatteena on, että tutkimuksen osallistujilla on omakohtaista kokemusta tai paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Patton, 2002, s. 104; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 97–98). Tutkimuksemme osallistujiksi haettiin pelkästään luokanopettajia, sillä tutkimuksen kohteena on luokanopettajien kokemukset.

Tutkittavien ryhmä tulee valita tarkasti ja harkinnanvaraisesti laadullisessa tutkimuksessa (Patton 2002, 45–46). Lisäksi puhuttaessa stereotypioista on olennaista rajata kohderyhmä riittävän tarkaksi, jotta voimme saada valideja tuloksia. Esimerkiksi aineenopettajiin liitettävät oletukset voivat poiketa paitsi luokanopettajastereotypioista, myös toisistaan riippuen opetettavasta aineesta (ks. Egitim, 2022). Selkeyden vuoksi valitsimme osallistujiksi vain luokanopettajat. Olemme myös itse luokanopettajaopiskelijoita, joten rajaus oli itsellemme selkeä.

Tutkimuksen kyselylomake laadittiin tietoturvalisella Webropol-verkkokyselyohjelmalla. Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi kyselylomakkeen, sillä sen avulla on mahdollista tavoittaa samanaikaisesti monta vastaajaa ja näin ollen mahdollistaa lyhyessä ajassa laajan tutkimusaineiston keräämisen (vrt. Hirsjärvi ym., 2009, s. 195). Lomakkeen avulla voidaan kerätä tietoa ihmisten henkilökohtaisista mielipiteistä, asenteista ja kokemuksista (vrt. Braun & Clarke, 2013, s. 136; Hirsjärvi ym., 2009, s. 197): kokemukset stereotypisoinnista saattavat olla hyvinkin henkilökohtaiseksi koettuja asioita, minkä vuoksi niistä kertominen voi olla helpompaa kyselylomakkeen kuin esimerkiksi haastattelun kautta.

Kyselylomake sisälsi kaksi strukturoitua ennakkotietokysymystä osallistujan iästä ja sukupuolesta (ks. liite 1), koska molemmilla on yhteys siihen, millaisia stereotypioita kohdataan (ks. Buck & Tiene, 1989, s. 176; Kamila, 2012, s. 90–93, 232; Tainio ym., 2010, s. 15–16). Varsinainen kysely sisälsi kolme avointa kysymystä ja lopuksi mahdollisuuden täydentää annettuja vastauksia. Avointen kysymysten kautta pyrittiin saamaan vastaajilta syvällistä tietoa (vrt. Hirsjärvi ym., 2009, s. 199; Patton 2002, s. 348). Viimeisen kysymyksen avulla pyrimme keräämään vastaajilta näkökulmia, joita emme olleet kyselylomaketta suunnitellessa tiedostaneet (vrt. Hirsjärvi ym., 2009, s. 199; Patton 2002, s. 348).

Pyrimme muotoilemaan kyselylomakkeen kysymykset yksiselitteisiksi, matalalla kynnyksellä vastattaviksi, sekä sellaisiksi, joista saamme vastauksia tutkimuskysymyksiimme (vrt. Metsämuuronen, 2011). Ensimmäinen avoin kyselylomakkeen kysymys koski yleisesti tunnistettuja stereotypioita ja siinä kysyttiin Millaisia luokanopettajiin kohdistuvia stereotypioita tiedät olevan olemassa?. Toisella kyselylomakkeen kysymyksellä pyrimme tavoittamaan henkilökohtaisia kokemuksia stereotypioista sekä stereotypisoijista ja siinä kysyimme Millaista stereotypisointia sinä olet kohdannut luokanopettajan ammatissa? Keiden tai minkä taholta?.

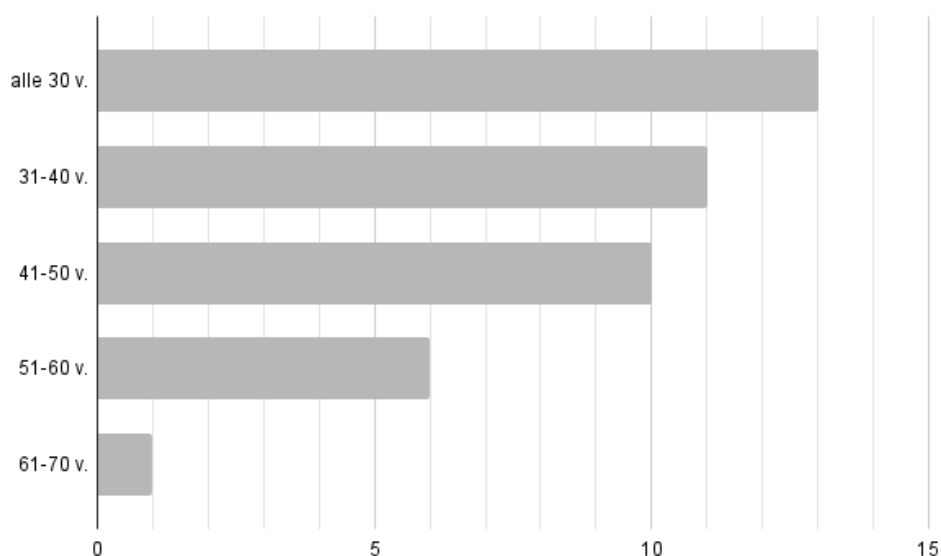
Kolmas kysymys koski kokemusta stereotyyppien paikkansapitävyydestä ja siitä, miten opettajat suhteuttavat itsensä mainitsemiinsa stereotyyppioihin ja siinä kysyimme Miten näet itsesi luokanopettajana suhteessa sinuun kohdistettuihin stereotyyppioihin?. Aineiston analyysivaiheessa kolmas kysymys osoittautui kuitenkin tutkimuksen kannalta merkityksettömäksi, joten se jätettiin

tutkimuksen analyysistä kokonaan pois. Tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisten asioiden poisjättäminen, sekä aineiston karsiminen selkeyttivät aineistoa (vrt. Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 109–112).

Jaoin kyselypyyntöä kahteen kertaan, sillä emme saaneet riittävästi vastauksia ensimmäisellä kerralla. Ensimmäisen kerran 21.2.2023 ja toisen kerran 21.3.2023. Osallistujilla oli aikaa vastata kyselyyn kaksi kuukautta (21.2.2023–30.4.2023), mutta saimme kaikki vastauksemme ensimmäisen viiden viikon aikana. Kyselyyn vastasi 43 opettajaa, joista kaksi vastaajaa ei kuitenkaan ollut hyväksynyt tietosuojalomakkeen ehtoja (ks. liite 2), eivätkä näin ollen päässeet vastaamaan varsinaisen kyselylomakkeen kysymyksiin. Vastaajien joukosta poistettiin myös yksi varhaiskasvatuksen opettajan antama vastaus, sillä hän ei kuulunut tutkimuksen kohderyhmään. Lopulliseen analyysiin päätyi siis 40 kirjallista vastausta. Vastaukset olivat keskimäärin 20 sanan mittaisia, useimmiten listamaisia kuvauksia opettajien tunnistamista ja kokemista stereotyyppioista sekä stereotyyppisistä. Joissakin vastauksissa stereotyyppisointia oli avattu tarinamaisemmin. Kuviossa 2 on kuvattuna osallistujien ikäjakauma.

Kuvio 2.

Tutkimuksen osallistujien ikäjakauma

40 tutkimuksen osallistujasta 39 ilmoitti sukupuolensa olevan nainen. Yksi ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Ennen analyysin aloittamista jokaiselle osallistujalle annettiin koodinimi (O1, O2, O3...), jonka kautta hänen antamiaan vastauksia pystyttiin analyysissa tarkastelemaan selkeämmin.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122–127; Patton, 2002). Aineistolähtöisen analyysin mukaisesti tutkimuksemme analyysi eteni yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin (vrt. Eskola & Suoranta, 1998, s. 62; Patton, 2002, s. 454). Tutkimuksemme analyysiyksiköt muodostettiin aineiston pohjalta eli ne eivät olleet ennalta päätettyjä tai aiempaan teoriaan pohjautuvia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108; Mayring, 2014).

Toteutimme aineistolähtöistä sisällönanalyysimme pääosin Vaismoradin ym. (2016, s. 103–107) mallin mukaisesti, joka keskittyy etenkin teemojen kehittämiseen. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa hyödynsimme kuitenkin myös Laineen (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 104) mallia, jossa analyysin alkuun saattaamista kuvataan Vaismoradia ym. (2016) mallia tarkemmin. Laineen (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 104) malli korostaa teemoittelua edeltävää aineiston läpikäymistä ja siihen liittyviä vahvoja päätöksiä. Kokonaisuudessaan analyysi rakentui kolmesta vaiheesta, joita seuraavaksi esittelemme.

Ensimmäisessä vaiheessa tutustuimme aineistoon tarkasti ja erottelimme aineistosta tutkimuksen kannalta kiinnostavat ja epäolennaiset otteet (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 104; Vaismorad ym., 2016, s. 103–107). Aineistosta poistettiin esimerkiksi maininnat, joissa osallistujat mainitsivat stereotypioita luokanopettajaopiskelijoihin liittyen, eikä tutkimuksen kohteeseen eli luokanopettajiin liittyen. Sisällönanalyysille ominaisesti lainaukset olivat tarkkoja ja usein lyhyitä, yksittäisten sanojen tai lauseiden laajuisia kuvauksia ilmiöstä (vrt. Vaismorad ym., 2013, s. 398–405). Seuraavaksi merkityksellisille lainauksille annettiin

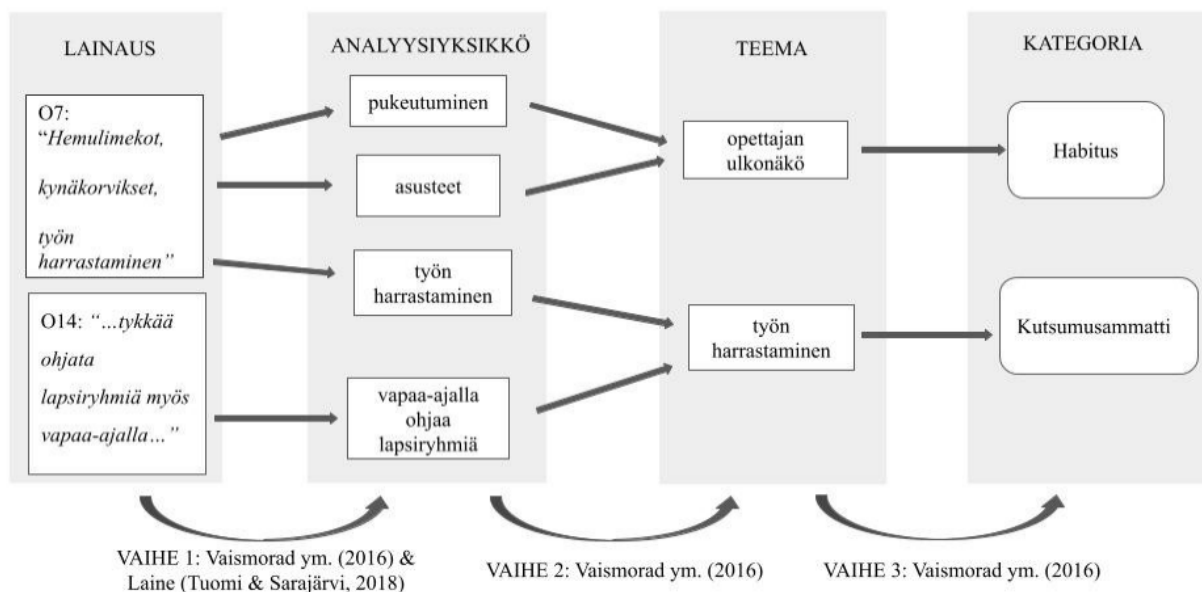
koodit, joita kutsutaan analyysiyksiköiksi (vrt. Vaismorad ym., 2016, s. 103–107). Analyysiyksiköt olivat yksinkertaistettuja ilmauksia lainauksista.

Toisessa vaiheessa rakensimme yksinkertaistettujen analyysiyksiköiden pohjalta teemat (vrt. Vaismoradi ym., 2016, s. 103–107). Analyysiyksiköitä vertailtiin toisiinsa ja niiden väliltä pyrittiin löytämään yhteyksiä ja erottavia tekijöitä, joiden kautta muodostettiin alustavia teemoja (vrt. Vaismorad ym., 2016, s. 103–107). Lisäksi analyysiyksiköitä peilattiin aiempaan tutkimustietoon, jonka pohjalta osa teemoista sai nimensä (vrt. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 125). Teemat muodostettiin siis aineistolähtöisten analyysiyksiköiden ja aiemman tutkimustiedon vuoropuheluna.

Kolmannessa vaiheessa muodostimme teemojen pohjalta kategoriat. Edellä esitettyyn tapaan teemoja vertailtiin keskenään ja siten pyrittiin muodostamaan samankaltaisista teemoista muodostuvia kategorioita (vrt. Vaismorad ym., 2016, s. 103–107). Muodostamamme kategoriat olivat: kutsumusammatti, helppo työ, mallikansalaisuus ja habitus. Nämä neljä aineiston analyysin pohjalta muodostunutta kategoriaa koskivat kahta ensimmäistä tutkimuskysymystämme eli luokanopettajien yleisesti tunnistamia sekä subjektiivisesti kokemia opettajastereotyyppioita. Kategorioiden muodostumista Laineen (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 104) ja Vaismoradin ym. (2016) mallien mukaisesti on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet

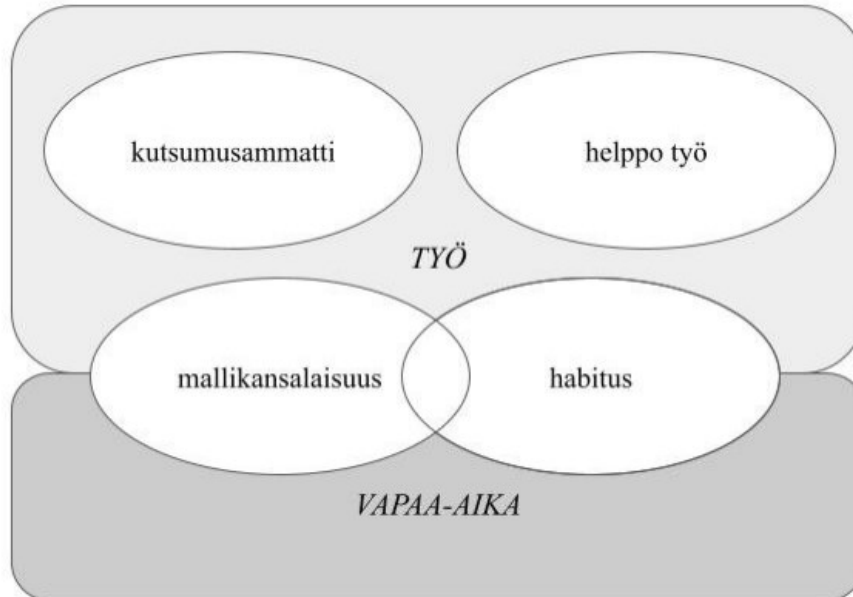
Syntyneet kategoriat kutsumusammatti ja helppo työ muodostuivat teemojen pohjalta täysin aineistolähtöisesti. Kutsumusammatti-kategoriaan sisällytimme osallistujien vastaukset, joissa mainittiin stereotypia opettajuudesta elämäntyönä työ harrastamisesta, lapsirakkaudesta, lakkoilun välttämisestä ja opettajan lapsuuden koulumenestyksestä. Helppo työ -kategoriaan sisällytimme maininnat vaivattomasta työstä, pitkistä lomista, lyhyistä päivistä, miesopettajien rentoudesta ja kokeneiden opettajien rutiinityöskentelystä. Nämä kaksi kategoriaa eivät poissulje toisiaan, mutta ovat osittain vastakkaisia. Kutsumusammatti voidaan nähdä syvempänä palona ammatissa toimimista kohtaan, kun taas helppo työ -kategorialla viitataan opettajan olevan työssään sen helppouden ja vaivattomuuden vuoksi. Yhden osallistujan vastauksessa saattoikin olla mainintoja molempiin kategorioihin liittyen.

Mallikansalaisuus-kategoria muodostettiin aineistolähtöisesti, mutta kategorian nimi pohjautuu aikaisempaan teoriaan. Kokosimme siis yhteen aineistolähtöisesti muodostetut teemat, joita kuvaamaan löydettiin kattokäsite lähdekirjallisuudesta (Kamila, 2012; Vuorikoski & Räsänen, 2010). Kategoriaan sisällytimme teemat: kiltti, kuuliainen ja joustava, tiukka ja tarkka, sivistynyt käytös, leikkisä opettaja, sosiaalisesti esillä oleva opettaja, järjestelmällinen ja organisoiva, opettajan laajat tiedot ja taidot, miesopettajien erityisosaaminen, nuorten opettajien hyvä kielitaito ja hyvät tvt-aidot sekä vapaa-ajan harrastukset. Yleisesti opettaja nähtiin näissä vastauksissa nuhteettomasti ja esimerkillisesti töissä ja vapaa-ajalla toimivana henkilönä.

Habitus-kategoria syntyi myös aineistolähtöisesti ja siihen sisällytettiin maininnat ulkonäköön ja ulospäin näkyviin piirteisiin ja käytökseen liittyen. Kategoriaan sisällytetyt teemat olivat: vaatteet ja asusteet, iloinen olemus, opettaja on nainen, outous, väsynyt opettaja, hiukset ja maneerit. Nämä neljä analyysin pohjalta syntynyttä kategoriaa on kuvattu kuviossa 4.

Kuvio 4.

Analyysin pohjalta syntyneet kategoriat opettajastereotypioista

Kutsumusammatti ja helppo työ -kategorioiden voidaan mieltää olevan osa opettajan työn kontekstia. Molemmat kategoriat liittyvät opettajan työmoraaliin ja täten liittyvät erityisesti opettajan työympäristöön (kuvio 4). Mallikansalaisuus ja habitus -kategoriat puolestaan näyttäytyvät sekä opettajan työympäristössä, että vapaa-ajalla. Opettajalta stereotyyppisesti odotetaan nuhteetonta mallikansalaisuutta ja sen performointia habituksen kautta työkontekstin lisäksi myös vapaa-ajalla toimiessaan (kuvio 4). Mallikansalaisuus ja habitus on kuvattu kuviossa 3 osittain toisiaan leikkaavana, sillä ne linkittyvät toisiinsa.

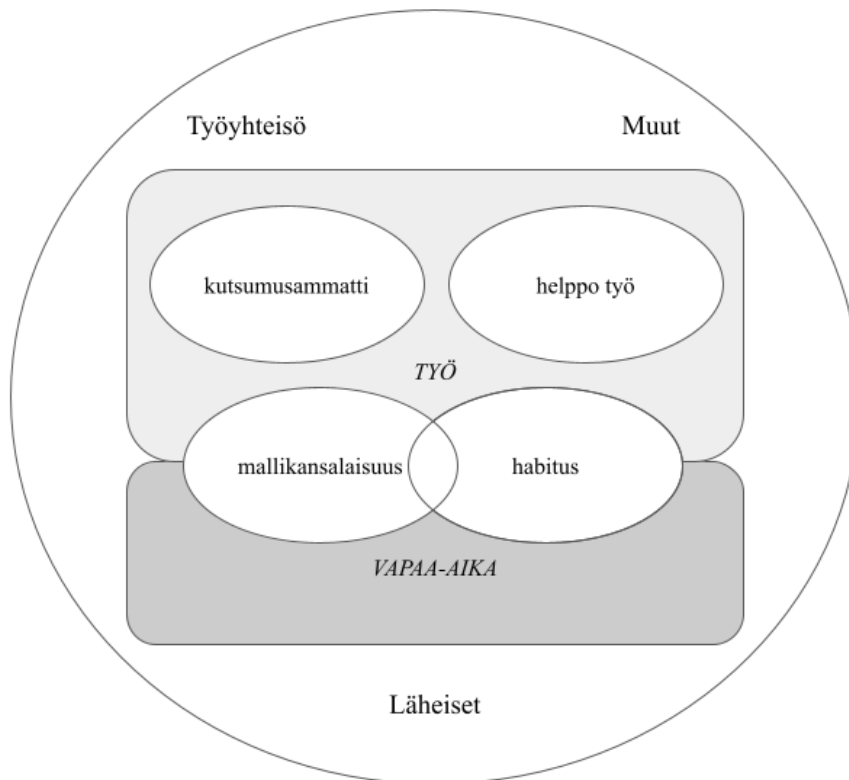
Lisäksi analyysissä loimme muut-kategorian, johon sisällytimme teemat, jotka eivät kuuluneet mihinkään edellä mainituista neljästä kategoriasta. Nämä teemat olivat: opettajat eivät osaa mitään, hankala asiakas, opettajan omat lapset, kanarian lomat, keskiluokkaisuus ja poliittinen näkemys, nuori ja lapseton opettaja on huono, osaaminen sukupuolen perusteella sekä oppimisen ongelmia liioitellaan.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä pyrimme selvittämään stereotypisoijia. Kyseiseen tutkimuskysymykseen vastattiin edellä kuvattuun tapaan empiirisen aineiston aineistolähtöisen analyysin avulla Laineen (Tuomi & Sarajärvi, 2018) ja Vaismoradin ym. (2016) malleja hyödyntämällä. Analyysi oli tämän kysymyksen kohdalla paljon suoraviivaisempaa, sillä vastausten lainaukset olivat yksiselitteisempiä ja siten sopivat suoraan analyysiyksiköiksi. Analyysiyksiköiden pohjalta muodostettiin Vaismoradin ym. (2016, s. 103–107) mallin mukaisesti kymmenen teemaa.

Analyysissä rakentamiemme teemojen pohjalta muodostimme kolme kategoriaa (ks. kuvio 5). Läheiset-kategoriaan sisällytimme seuraavat teemat: suku ja perhe sekä ystävät. Työyhteisö-kategoriaan sisällytimme seuraavat teemat: kollegat, työnantaja, oppilaat ja huoltajat. Muut-kategoriaan päätyivät loput teemoista eli: yhteiskunta ja sosiaalinen media, vanhat ihmiset, ventovieraat sekä organisaatiot. Stereotypisointia ilmeni niin työ- kuin vapaa-ajallakin (kuvio 5).

Kuvio 5.

Kategoriat stereotypioista ja stereotypisoijista

Vaikka tutkimus on tyypiltään laadullinen eikä siten pyri tilastollisiin yleistyksiin (vrt. Tuomi & Sarajärvi, 2018), on empiirisen aineiston frekvenssien laskeminen ja esittäminen tutkimuksen kannalta oleellista, sillä sitä kautta saadaan tietoa eri stereotyyppien esiintyvyyden määrästä. Esiintyvyyden määrän perusteella voidaan tulkita stereotyyppien näyttäytymisen yleisyyttä ja sen myötä vahvuutta. Frekvenssit esitetään taulukon muodossa luvussa 5. tulokset.

4.4 Eettiset ratkaisut

Noudatimme tässä tutkimuksessa hyvän tieteellisen käytännön mukaista tutkimusetiikkaa. (vrt. Fingeroos ym., 2022, s. 64–86). Tutkimukseen osallistuminen tulee olla vapaaehtoista ja osallistujalla on mahdollisuus halutessaan keskeyttää osallistuminen (ks. Cohen ym., 2007, s. 317–318; Eskola & Suoranta, 2015, s. 92; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, s. 25). Vastaajilta pyydettiin suostumus hyödyntää vastauksia tutkimuksessa. Heidän tuli myös ennen kyselyyn vastaamista hyväksyä tietosuojalomakkeen ehdot, jossa kerrottiin muun muassa tutkimuksen osallistujien anonymiteetin varmistamisesta ja aineiston asianmukaisesta säilyttämisestä. Tutkimuksestamme ei aiheutunut haittaa osallistujille (vrt. Patton, 2015, s. 496).

Koska tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluu avoimuus, on osallistujille annettava riittävästi tietoa tutkimuksen lähtökohdista ja tarkoituksesta jo ennen tutkimuksen alkamista (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 111). Osallistujille kerrottiin lomakkeen alussa tutkimuksen tarkoitusperät, kauanko kyselyyn vastaaminen kestää, sekä tutkijoiden yhteystiedot. Kyselyssä keräsimme vastaajilta tiedon iästä, sekä sukupuolesta, sillä katsoimme näiden olevan tarpeellisia henkilötietoja tutkimuksen analyysia varten. Ikä ja sukupuoli ovat nimittäin yhteydessä siihen, miten opettajia stereotypisoidaan (vrt. Kamila, 2012). Muita henkilötietoja ei kerätty, eivätkä osallistujat ole näin ollen tunnistettavissa jälkeinpäin (vrt. Patton, 2015 s. 496).

Kysymysten yksitulkintaisuus varmistettiin, lähettämällä kysely pilottivastaajille ennen varsinaisen aineistonkeruun aloitusta (vrt. Cohen ym., 2007, s. 318; Eskola & Suoranta, 2015, s. 88; Hirsjärvi ym., 2009, s. 204; Mayring, 2014, s. 41). Pilottikyselyyn vastasi tutkimuksen kohderyhmän mukaisten henkilöiden eli luokanopettajien lisäksi myös luokanopettajaopiskelijoita. Stereotypiat voivat olla vastaajille aiheena henkilökohtaisia, minkä vuoksi anonyymi kyselylomake on aineistonkeruumetodina toimiva (vrt. Braun & Clarke, 2013, s. 136). Kyselylomake varmistaa tutkimuksen osallistujien yksityisyyden, mikä voi madaltaa kynnystä kertoa vaikeistakin kokemuksista (Braun & Clarke, 2013, s. 136). Kyselylomakkeella kerättyä aineistoa säilytettiin tietoturvallisesti, ja siihen oli pääsy ainoastaan tutkijoilla (Patton, 2002, s. 408–409). Tutkimusaineisto tuhotaan tutkimuksen julkaisun jälkeen.

Tutkimuksen analyysivaiheessa noudatimme Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 111) teoksessa mainittuja kolmea tiedeyhteisön tunnustamaa toimintatapaa: rehellisyyttä, tarkkuutta ja yleistä huolellisuutta. Tulevina luokanopettajina ja omassa elämässä stereotypisointia kohdanneina henkilöinä, olemme vahvasti sisällä tutkimassamme ilmiössä. Tutkijoina näimmekin velvollisuudeksemme aiheeseen liittyvien omien arvojen tarkastelun sekä niiden sivuun jättämisen (vrt. Mertens, 2015, s. 261).

5. TULOKSET

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää opettajien tunnistamia ja kokemia stereotypioita sekä miltä taholta stereotypisointia ilmenee. Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tulokset tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä. Jokaisen luvun alussa on tulosten frekvenssejä kuvaava taulukko. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelemme luokanopettajien tunnistamia stereotypioita yleisellä tasolla. Toisessa alaluvussa tarkastelemme puolestaan luokanopettajien kokemuksia heidän kohtaamistaan stereotypioista. Näitä tutkimuskysymyksiä varten teimme analyysivaiheessa sisällönanalyysille tyypillisen teemoitelun, jonka pohjalta muodostimme kategoriat annetuista vastauksista. Nämä neljä kategoriaa olivat: kutsumusammatti, helppo työ, mallikansalaisuus ja habitus. Tämän lisäksi opettajien vastauksista kävi ilmi stereotypioita, joita ei voitu liittää mihinkään neljästä kategoriasta. Nämä stereotypiat muodostivat muut-kategorian. Kolmannessa alaluvussa esitämme tekijöitä, jotka luokanopettajien kokemuksen mukaan stereotypisoivat heitä eli stereotypisoijia. Analyysivaiheessa stereotypisoijista muodostettiin kolme kategoriaa: läheiset, työyhteisö ja muut.

5.1 Millaisia opettajastereotypioita luokanopettajat tunnistavat?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksemme tarkoituksena oli selvittää millaisia opettajastereotypioita luokanopettajat yleisesti tunnistavat. Stereotypioita esitettiin laajasti liittyen paitsi opettajan työssä toimimiseen, myös vapaa-ajan viettoon. Opettajan nähtiin edustavana ammattikuntaansa myös työajan ulkopuolella niin käytöksen, kuin ulkoisten ominaisuuksienkin perusteella. Lisäksi stereotypioita esitettiin myös opettajan työmoraaliin liittyen. Alla on tulosten frekvenssit esitettynä taulukossa 1.

Taulukko 1*Osallistujien yleisesti tunnistamat stereotypiat*

Stereotypia	N
Kutsumusammatti	18
Lapsirakkaus	6
Opettajuus elämäntyönä	5
Opettajan oma positiivinen koulumenneisyys	4
Työn harrastaminen	3
Helppo työ	17
Vaivaton työ	8
Pitkät lomiat	5
Miesopettajien rentous	3
Kokoneiden opettajien rutiinityöskentely	1
Mallikansalaisuus	54
Sivistynyt käytös	10
Leikkisä opettaja	10
Sosiaalisesti esillä oleva opettaja	8
Järjestelmällinen ja organisoiva	7
Opettajan laajat tiedot ja taidot	7
Kiltti, kuuliainen ja joustava	6
Tiukka ja tarkka	4
Miesopettajien erityisosaaminen	2
Habitus	29
Vaatteet ja asusteet	21
Iloinen olemus	3
Opettaja on nainen	2
Outous	2
Väsynyt opettaja	1
Muut	5
Opettajat eivät osaa mitään	1
Hankala asiakas	1
Opettajan omat lapset	1

Kanarian lomat	1
Keskiluokkaisuus ja poliittinen näkemys	1

Kutsumusammatti-kategoriassa suurin teema oli lapsirakkaus, johon sisällytimme maininnat siitä, että opettaja pitää lapsista ja heidän kanssaan työskentelystä. Osallistujat kertoivat stereotyyppisesti ajateltavan, että ”Opettajat rakastavat lapsia...” (O30) ja ”että opettajien ajatellaan myös olevan erityisen lapsirakkaita” (O12). Kaikki vastaukset olivat yksiselitteisiä mainintoja siitä, kuinka opettaja pitää lapsista ja osa vastaajista määritteli erikseen tämän stereotypian liittyvän opettajan luonteeseen: ”Luonteeseen liittyviä esim.(...) lapsirakkaus.”(O8)

Toiseksi yleisin teema oli opettajuus elämäntyönä. Siihen sisällytimme kaikki osallistujien maininnat siitä, kuinka opettajan stereotyyppioiden mukaan oletettiin omaavan jokin suurempi ja syvällisempi palo ammatissa toimimista kohtaan. Osallistujat kertoivat olevan olemassa stereotyyppiä siitä, kuinka opettaja ”...tekee töitä vakaumuksesta...” (O6) tai ”...opettajista ajatellaan usein niin, että työ on heille sydämen asia ja kaikille kutsumusammatti. Työtä tehdään täydestä sydäimestä ja sille omistaudutaan täysin...” (O12). Vastauksista kävi ilmi stereotyyppiä, joiden mukaan opettajan ammatille omistaudutaan täysin ja opettajan ammatin kuvattiin olevan jopa ”Kutsumusammatti...” (O14).

Opettajan oma positiivinen koulumenneisyys -teemaan sisällytimme maininnat hyvästä koulumenestyksestä tai -viihtyvyydestä. Teema olisi voitu sijoittaa myös helppo työ -kategorian alle, mutta päädyimme sijoittamaan sen kutsumusammatti-kategoriaan, sillä osallistujien vastaukset viittaavat siihen, että koulu ympäristönä on ollut mieleinen jo omana kouluaikana. Osallistujat mainitsivat stereotypian, jonka mukaan opettaja itse on ollut aikanaan ”Kympintyttö...” ja ”...koulussa ollut opettajan lellikki...” (O23). Hyvää koulumenestystä perusteltiin myös kouluviihtyvyydellä: ”Opettajat itse ovat aina viihtyneet koulussa hyvin...” (O10).

Työn harrastaminen -teemaan sisällytimme vastaukset, joissa viitattiin opettajuuden olevan ammatin lisäksi vapaa-ajan harrastus. Vastauksista kävi ilmi stereotyyppisiä asioita, joita opettajat tekevät, kuten ”...tykkää askarrella ja ohjata

lapsiryhmiä myös vapaa-ajalla...” (O14), sekä asioita, joita opettaja ei tee: “...työn ulkopuolista elämää ei ole...” (O24). Vastauksissa korostui vahvasti ajatus siitä, että opettajuus ei ole pelkkä työ, vaan se on kytköksissä myös opettajan vapaa-ajan mielenkiinnon kohteisiin.

Helppo työ -kategoriaan sisällytimme vastaukset, joissa ilmeni käsitys opettajan työn rentoudesta ja opettajien halusta päästä helpolla. Kyseisessä kategoriassa eniten mainintoja saanut teema oli nimeltään vaivaton työ, johon sisällytimme maininnat lyhyistä työpäivistä ja työn helppoudesta. Näistä kahdesta etenkin lyhyet päivät korostuivat vastauksissa: “...Opettajilla on lyhyet työpäivät...” (O30). Vastauksissa kuvattiin myös stereotyyppioita, joiden mukaan opettaja “...haluaa päästä helpolla...” (O14). Näissä maininnoissa opettajien kuvattiin olevan ammatissaan nimenomaan työn helppouden vuoksi. Myös pitkät lommat saivat useita yksiselitteisiä mainintoja. Monet osallistujat mainitsivat, että opettajan ammattiin yhdistetään “...pitkät lommat” (O6) sekä “...pitkä kesäloma...” (O25). Pitkät lommat sisällytettiin osaksi helppo työ -kategoriaa, sillä niiden nähtiin useissa tapauksissa olevan perusteluja työn helppoudelle.

Vaikka opettajan helppoa työtä kuvattiin pääosin sukupuolineutraalisti, oli joukossa vastauksia myös nimenomaan miesopettajien rentoudesta. Miesopettajia verrattiin vastauksissa naisiin ja heidän todettiin suhtautuvan työhönsä rennolla otteella tai pyrkivän pääsemään helpolla: “...Miesopettajaa pidetään rentoja ja jopa laiskana, joka menee sieltä, missä aita on matalin.” (O35). Maininnan sai myös kokeneiden opettajien tapa tehdä vuodesta toiseen asiat samalla kaavalla, joka voidaan mieltää keinoksi tehdä työtä helpoimman kautta: “Konkarit tekevät asiat aina samalla tavalla, eivät ole siis välttämättä innokkaita uusiin ajatuksiin tai toimintatapoihin...” (O38).

Mallikansalaisuus-kategoria sai kategorioista selvästi eniten mainintoja. Mallikansalaisuus-kategoriaan sisällytimme maininnat opettajan nuhteettomasta ja esimerkillisestä luonteesta ja tavoista. Suurin kategoriaan sisältyvä teema oli sivistynyt käytös, johon sisällytimme maininnat opettajan hyvästä käytöksestä niin työtehtävissä, kuin vapaa-ajallakin. Teeman sisällä tuli useita mainintoja etenkin opettajan päihteettömyyteen tai juhlimiseen liittyen. Osallistujat mainitsivat asioita,

joita opettajat tekevät, kuten sen, että "...Opettajat käyttäytyy aina "hyvin" ja on roolimalli lapsille myös työn ulkopuolella" (O24). Mainintoja tuli myös siitä näkökulmasta, mitä opettajan ei nähdä olevan sopivaa tehdä. Vastaajien tunnistamien stereotyyppien mukaan opettajat "...Eivät rähise ja rällä..." (O22) ja että "...Heillä ei ole "sosiaalista elämää" ts. Eivät käy baareissa, tanssi tai juo alkoholia." (O15). Sisällytimme tähän kategoriaan myös maininnat, joissa kuvattiin opettajan olevan "Kansankynttilä..." (O4), mikä tyypillisesti liitetään opettajiin ja sillä tarkoitetaan sivistynyttä johtajahahmoa.

Leikkisä opettaja -teemaan sisällytimme maininnat opettajan halusta pelata, leikkiä, kisata ja askarrella oppilaiden kanssa tai vapaa-ajalla. Osallistujat kuvasivat, kuinka "...Luokanopettajat pitää leikkimisestä, laulamisesta, askartelusta ja muusta siihen liittyvästä." (O16) ja kuinka opettajat "...Tykkää askarrella ja tehdä itse omat materiaalit" (O23). Osa vastauksista ei pysty liittämään täysin opettajan työnkuvaan, vaan ne kuvasivat paremminkin opettajan henkilökohtaisia kiinnostuksen kohteita, kuten sitä, että "Opettajat rakastavat tietokilpailuita" (O30). Kolmanneksi eniten mainintoja sai sosiaalisesti esillä oleva opettaja -teema. Tähän teemaan sisällytimme maininnat opettajan halusta olla esillä ja heittäytyä spontaanisti esiintymistilanteisiin. Osallistujat mainitsivat stereotyyppioita, joiden mukaan "...Opettajat ovat kovia puhumaan." (O3) ja kuinka "Opettajat ovat aina äänessä" (O32). Vastauksista ilmeni myös stereotyyppioita siitä, kuinka opettajat "...Haluaa olla esillä..." (O20) ja ovat muutenkin "...ulospäin suuntautuvia..." (O17).

Järjestelmällinen ja organisoiva -teemaan sisällytimme maininnat opettajien luontaisesta järjestelmällisyydestä ja hyvistä organisointitaidoista. Opettajat kuvasivat olevansa "järjestelmällisiä ja osataan organisoida asioita" (O9) sekä "...Kovia organisoimaan - myös pyytämättä..." (O20). Opettajien organisoinnin ja neuvomisen tarpeen kuvattiin olevan läsnä jatkuvasti: "...koko ajan neuvomassa ja ohjaamassa muita, organisoimassa etunenässä" (O19).

Opettajan laajat tiedot ja taidot -teemaan sisällytimme maininnat stereotyyppioista, joiden mukaan opettajien oletettiin tietävän ja osaavan kaikesta kaiken. Heiltä myös löytyy aina oikea vastaus niin yleis- kuin nippelitietoakin vaativiin kysymyksiin. Opettajien kuvattiin "...tietävät kaikesta kaiken" (O17) ja olevan

“...kävelevä tietopankki...” (O40). Osassa vastauksista kävi myös ilmi stereotypioita, joita opettajan kuuluisi olla, kuten se, että “...Opettajan pitäisi tietää aina kaikesta kaikki, varsinkin nippelitietoa.” (O36).

Kiltti, kuuliainen ja joustava -teemaan sisällytimme maininnat stereotypioista, joissa opettajan luonteen nähtiin olevan näiden pehmeiksi miellettyjen ominaisuuksien mukainen. Suurin osa tämän teeman vastauksista sisälsi oletuksen, että “Opettajat ovat "kilttejä"...” (O24). Opettajien kuvailtiin myös yksiselitteisesti adjektiiveilla “Kiltti ja kuuliainen...” (O1) sekä “Kiltti, vastuuntuntoinen, joustava...” (O31).

Kiltti, kuuliainen ja joustava -teema sai vastapainokseen myös tiukka ja tarkka -teeman, joka sisälsi maininnat napakasta, kuria pitävästä ja tarkasta opettajasta. Teemoja voidaan pitää osin jopa vastakkaisina. Opettajat tunnistivat stereotypioita, joissa on negatiivinen sävy, kuten oletukset siitä, että opettajat ovat “...tiukkapipoja.” (O2) tai “Pätijöitä, pilkunviilaaajia...” (O19). Osallistujat mainitsivat myös tyypillisesti tiukan ja tarkan opettajan käytökseen liittyviä odotuksia, kuten “...(kirjoitus)virheiden korjailu...” (O8).

Miesopettajien erityisosaaminen -teemaan liitimme maininnat teknisen työn, TVT:n ja liikunnan taidoista. Vastauksissa mainittiin, kuinka “...Miesopettajien ajatellaan osaavan opettaa liikuntaa ja teknistä käsityötä ja heillä on tv-taidot hallussa.” (O12). Miesopettajien luonnetta ja omaa harrastuneisuutta taas kuvattiin seuraavasti: “...Miesopettajat (...) soittavat kitaraa ja/tai ovat urheilullisia...” (O32).

Habitus-kategoria sai toiseksi eniten mainintoja ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä. Tähän kategoriaan keräsimme maininnat opettajan ulkoisista ominaisuuksista ja olemuksesta. Selvästi suurimmaksi teemaksi muodostui opettajien vaatteet ja asusteet, johon sisällytimme kaikki maininnat opettajien pukeutumiseen liittyen. Tässä teemassa Marimekon vaatteet olivat erityisen runsaasti mainittuna: “...marimekon vaatteet (O8), “...Luokanopettajilla on Marimekon vaatteita.” (O38) sekä “...Kaikilla opettajilla on Marimekon unikkotunika” (O29). Osallistujat mainitsivat myös muita tyypillisiä opettajan vaatteita, kuten “Hemulimekot...” (O7) ja “Luokanopettajat pukeutuu pitkään neuletakkiin...” (O16). Asusteiden ja korujen osalta oletettiin, että opettajalla on “...isot ja värikkäät korut...” (O8) ja että “käytetään

puuhelmiä tai huopakoruja...” (O9). Mainitut vaatteet ja asusteet ovat tyypillisesti mielletty osaksi naisten pukeutumista. Yhden maininnan sai myös “...ei paljon lävistyksiä eikä tatuointeja.” (O40).

Maininnat iloisesta olemuksesta olivat yksiselitteisiä: “...iloinen...” (O28) ja “...iloisia...” (O20), kuten myös maininta siitä, että opettaja on “...väsynyt” (O31). Opettaja on nainen -teeman sisällytimme vastaukset, joissa “Opettajien usein ajatellaan olevan naisia...” (O39). Outous-teemaan sisällytimme yksiselitteiset maininnat, joiden mukaan “Luokanopettajat ovat todella outoja yksilöitä...” (O13).

Muut-kategoriaan sisällytimme yksittäiset maininnat stereotypioista, jotka eivät kuuluneet mihinkään edellä mainituista kategorioista. Näitä mainintoja olivat opettajat ei osaa mitään (“Luokanopettajat eivät oikeasti osaa mitään, lukevat kaiken valmiista materiaalista oppitunneilla...” (O13)), hankala asiakas (“...Opettajat ovat kuulemma usein myös hankalia asiakkaita...” (O32)), opettajan omat lapset (omiin lapsiin liittyviä” (O33)), Kanarian lomat (“...Opettajat lomailevat Kanarian saarilla” (O11)) sekä keskiluokkaisuus ja poliittinen näkemys (“Opettajat ovat varakkaita... ja ...Puoluekannaltaan oikealla...” (O34)).

5.2 Millaista stereotypisointia opettajat ovat henkilökohtaisesti kohdanneet?

Toisen tutkimuskysymyksemme tarkoituksena oli selvittää millaisia stereotypioita luokanopettajat ovat henkilökohtaisesti kohdanneet. Pyrimme saamaan vastauksia tähän tutkimuskysymykseen kyselylomakkeemme toisessa avoimessa kysymyksessä, jossa pyysimme osallistujia kertomaan omakohtaisia kokemuksia stereotypisoinnista. Myös tähän kysymykseen saimme vastaukseksi laajasti erilaisia stereotypioita opettajan työssä toimimiseen sekä vapaa-ajan viettoon liittyen. Kahta vastaajaa lukuun ottamatta kaikki osallistujat olivat kohdanneet stereotypisointia. Kaksi vastaajaa kuvaili kysyttäessä heidän kohtaamiaan stereotypioita, että “En minkäänlaista.” (O10) ja “En onneksi mitään!” (O23). He olivat kuitenkin ensimmäisessä kyselylomakkeen kysymyksessä luetelleet tunnistavansa useita

stereotypioita yleisellä tasolla. Henkilökohtaisesti koettuja stereotypioita mainittiin kuitenkin vähemmän suhteessa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Taulukoon 2 olemme koonneet osallistujien henkilökohtaisesti kohtaamat stereotypiat.

Taulukko 2

Osallistujien henkilökohtaisesti kohtaamat stereotypiat.

Stereotypia	N
Kutsumusammatti	11
Työn harrastaminen	6
Lapsirakkaus	3
Hyvä kouluaikainen menestys	1
Ei lakkoile	1
Helppo työ	11
Vaivaton työ	7
Pitkät lomat	4
Mallikansalaisuus	31
Laajat tiedot ja taidot	6
Sosiaalisesti esillä oleva opettaja	5
Tiukka ja tarkka	5
Sivistynyt käytös	4
Kiltti, kuuliainen ja joustava	4
Järjestelmällinen ja organisoiva	3
Nuorten opettajien hyvä kielitaito ja tietotekniikan osaaminen	2
Vapaa-ajan harrastukset	2
Habitus	13
Vaatteet ja asusteet	8
Hiukset	2
Maneerit	2
Outous	1
Muut	7
Nuori ja lapseton opettaja on huono	3

Osaaminen sukupuolen perusteella	2
Oppimisen ongelmia liioitellaan	1
Hankala asiakas	1

Kutsumusammatti-kategoriassa eniten mainintoja saanut teema oli työn harrastaminen, johon sisällytimme kaikki vastaukset, jossa viitattiin opettajuuden olevan ammatin lisäksi vapaa-ajan harrastus tai jopa elämäntapa: "...Aina haluaa osallistua kaikenlaiseen vapaaehtoistoimintaan..." (O14) sekä "...askarteluohjaajia ja lapsen vahteja..." (O31). Teemaan sisällytimme myös maininnat, joissa opettajan stereotypisoidaan hoitavan työhönsä liittyviä asioita ilman asianmukaista korvausta: "...Että lähden korvauksetta leirikouluun 24/7 valvontaan ja vastuuseen, koska... opettaja." (O6)

Lisäksi mainintoja saivat stereotypiat koskien omien lapsien olemassaoloa: "...olettavat, että minulla on itsellenikin lapsia..." (O2) sekä luokanopettajien lapsirakkautta: "...varmaan ihana opettaa pieniä eka- ja tokaluokkalaisia..." (O25) ja "...Rakastan lapsia..." (O30). Molemmat teemat miellettiin kuuluvan osaksi "kutsumusammatti" -kategoriaa, sillä luokanopettajan työtä tehdään lasten kanssa. Lisäksi aineistossa oli myös maininta koskien opettajien omaa hyvää koulumenestystä. Osallistuja mainitsi, että "...kaikki opettajat ovat ällän oppilaita" (O33). Yksi opettaja kertoi myös tunnistavansa stereotypisointia lakkoilun osalta: "...Eihän opettajat voi lakkoilla..." (O4).

Helppo työ -kategoriassa vaivaton työ -teema sai eniten mainintoja. Henkilökohtaisia kokemuksia vaivaton työ -stereotypioista ilmeni mm. sen takia, että päivät ovat lyhyitä: "Kuvitellaan, että teen helppoa puolipäivätyötä" (O7) ja "Opettajan työ helppoa..." (O4). Lisäksi vaivaton työ -teemaan sisällytimme maininnan, jossa opettajan ammatin miellettiin olevan kaikille mahdollinen: "...Kukaan vaan voi opettaa..." (O29).

Pitkät lomat -teema puolestaan sisälsi yksiselitteisesti mainintoja koskien opettajien pitkää kesälomaa ja muita loma-aikoja pitkin vuotta: "...pitkä kesäloma..." (O20) ja "...Opettajien pitkät lomat..." (O30). Lisäksi teemaan sisällytimme

maininnan, jossa opettajaa stereotypisoitiin "...juuri lomien suhteen. - "teet tuota työtä vain kesälomien takia"." (O14).

Mallikansalaisuus sai myös toisessa tutkimuskysymyksessämme eniten mainintoja. Sen koettiin siis olevan asia, josta luokanopettajia stereotypisoitiin eniten ja melkein kaikki vastaajat tunnistivat sen olevan piirre, josta heitä stereotypisoidaan. Eniten mallikansalaisuus-kategoriaan kuuluvista teemoista mainintoja sai opettajan laajat tiedot ja taidot -teema. Opettajien oletettiin olevan kaikkietäviä ja -taitavia olentoja, joilta löytyy vastaus niin arkipäivän ongelmiin, kuin yleistietoa vaativiin kysymyksiinkin. Vastaajat kertoivat kohdanneensa oletuksia, että "opettaja tietää kaiken..." (O18). Yksi osallistujista kuvasi tätä vielä henkilökohtaisemmalla tasolla kirjoittaessaan, kuinka hänen oletetaan omaavan laajat yleistiedot asiasta kuin asiasta ammattinsa vuoksi: "kun tulee puheeksi jokin yleistietoon liittyvä juttu, että "Jenni" tietää, kun se on opettaja." (O32). Yksi osallistuja kuvaili myös yksittäisen opettajan laajat tiedot ja taidot -teemaan sisältyvän tilanteen, jonka mukaan "...opettajat ovat usein haastavia hoidettavia, he kun tietävät jo valmiiksi kaikesta kaiken ja ovat ottaneet selville paljon asioita ja tehneet omat diagnosoinnitkin. =Kaikkietävyys?" (O40).

Sosiaalisesti esillä oleva opettaja -teema sisälsi maininnat opettajan halusta olla sosiaalisesti esillä ja taidoista toimia sosiaalisesti erilaisissa tilanteissa, kuten: "...kaikki opettajat nauttivat esiintymisestä ja esillä olost" (O27). Lisäksi osallistujat kuvasivat tilanteita, joissa sosiaalisuuden puute tuotiin esille: "...en voisi olla opettaja, koska opettajien pitäisi pystyä olemaan aina sosiaalinen" (O17).

Tiukka ja tarkka opettaja -teemaan sisällytimme maininnat opettajan tiukkuudesta, tarkkuudesta ja huumorintajuttomuudesta: "...olettavat myös, että olen tiukka ja kova pitämään kuria." (O36) ja "Pitäisi olla tiukkis ja huumorintajuton..." (O35). Vastauksissa mainittiin myös oletuksia opettajan halusta puuttua muiden kirjoitusvirheisiin: "... olen useaan otteeseen törmännyt siihen ajatukseen, että minua häiritsisi kielioppivirheet, koska olen opettaja..." (O39) ja "...No, viimeksi yhdessä meidän ryhmän WA-viestissä oli erikoisesti muotoiltu virke. Se aiheutti pari korjaavaa viestiä muilta ja hauskaa kommentointia, koska meillä on "opettaja" ryhmässä." (O26).

Opettajan sivistynyt käytös -teemaan liitimme maininnat, joissa opettajilta odotettiin hyvää ja sivistynyttä käytöstä ennen kaikkea vapaa-ajalla. Mainintoja tuli muun muassa siitä, kuinka opettajan ei oleteta vapaa-ajalla käyttävän päihteitä: "...saattavat baarissa tulla ihmettelemään, että ai sinäkin juot tai poltat" (O28). Vastaajat kertoivat myös, kuinka opettajalle mielletyn toiminnan vastainen käytös aiheuttaa "Yllättyneitä ilmeitä jos olen ollut esim. Baarissa tai kertonut käyväni keikalla (ei lapsiystävällistä musiikkia) "ei opet tee noin" on sanottu usein." (O24).

Kiltti, kuuliainen ja joustava -teemaan sisällytimme maininnat opettajan kiltistä luonteesta ja ainaisesta kyvystä joustaa omista suunnitelmista. Osa oletuksista liittyi myös opettajan sukupuoleen: "Sukupuolen vuoksi kiltteyden ja kuuliaisuuden odotuksen." (O1). Yksi osallistujista kertoi myös oletuksesta, jonka mukaan "Naiset opettajina ovat kilttejä ja valmiita joustavia..." (O31). Odotukset kiltteydestä liittyivät myös opettajan vapaa-aikaan: "Siviilielämässä olen törmännyt siihen, että minun ajatellaan olevan kiltti..." (O39). Järjestelmällinen ja organisoiva -teemaan sisällytimme maininnat opettajan kyvystä ottaa vastuu asioiden järjestämisestä. Osallistujat kuvasivat tilanteita, joissa opettajalta odotetaan organisointitaitoja ammattinsa puolesta: "...Sinä voit hoitaa organisoinnin, kun olet opettajakin..." (O3).

Stereotypiat nuorten opettajien hyvästä kielitaidosta ja tietotekniikan osaamisesta sekä vapaa-ajan opettajaharrastukset saivat saman verran mainintoja. Osallistujat kuvasivat iän vaikutuksia stereotypioihin muun muassa siten, että stereotyyppisesti "...nuori ope osaa käyttää kaikki digilaitteet ja -materiaalit heti." (O38). Kielitaidon odotuksia kuvattiin seuraavasti: "Koska olen nuori opettaja, (...) ovat automaattisesti olettaneet minun osaavan opettaa hyvin englantia." (O12). Opettajille tyypillisiksi mielletyistä harrastuksista poikkeaminen oli myös mainittu vastauksissa. Yksi opettaja oli saanut osakseen "ihmettelyä kun harrastukseni eivät olekaan neulominen ja pianon soitto, vaan pistooliammunta ja kamppailulajit..." (O16).

Habitus-kategoria oli toiseksi yleisin kategoria myös toisessa tutkimuskysymyksessä. Eniten mainintoja tuli opettajien vaatteet ja asusteet -teemaan, johon sisällytimme kaikki maininnat koskien opettajien pukeutumista.

Vastaukset sisälsivät stereotypisointia opettajalle tyypilliseksi mielletyistä Marimekon vaatteista: "...Opettaja pukeutuu vain Marimekkoon." (O18) sekä "...Opet pukeutuu Maripaitaan." (O35). Osallistujat mainitsivat kokeneensa myös yleisiä stereotypioita siitä, mikä mielletään opettajalle sopivaksi vaatteeksi. Yksi opettaja kertoi saaneensa "Pukeutumiseen liittyviä kommentteja "näytät opettajalta "... (O11) ja toisen opettajan ostokset olivat saaneet kommentointia: "... "menee ihan luokanopettajan asusta". Olin hämmentynyt, koska olin ostamassa paitaa, koska tykkäsin siitä ja se näytti kivalta, en siksi että se olisi sopiva luokanopettajalle..." (O15).

Opettajien hiukset ja maneerit saivat molemmat saman verran mainintoja. Vastauksista käy ilmi stereotypia opettajien omaavan tietynlaisen hiustyylin ja siitä poikkeaminen voi saada kommentointia "...muunmuassa (...) hiusten väristä, kuinka ne ovat epätyypillisiä luokanopettajalle..." (O16). Maneereihin sisältyi stereotypiat opettajien kävelystä ja puheesta: "...kävelytyylini luokassa oli stereotyyppinen, kun pidin käsiä selän takana, jotta ne eivät roiku holtittomasti..." (O9) sekä "...huomautellut luennoivasta äänensävyistä, että "taas puhut opettajana"." (O32). Maininnan sai myös opettajien outous. Osallistuja kertoi kokeneensa stereotypisointia, jonka mukaan "Opettajat ovat omanlaatuisia ihmisiä..." (O29).

Muut-kategoria muodostui, kun tutkimuksen osallistujat mainitsivat kohtaamiaan stereotypioita, jotka eivät kuuluneet mihinkään edellä mainituista neljästä pääkategoriasta. Vastauksista kävi ilmi mainintoja, jossa oletettiin, "...ettei voi olla hyvä ope kun on nuori ja lapseton." (O35). Yksi osallistuja mainitsi myös stereotypiat opettajan sukupuoleen liittyen, joiden mukaan "Miehet olisivat parempia pitämään kuria, (...) naiset eivät ymmärrä pieniä poikia..." (O33). Yksi osallistuja oli kohdannut stereotypian, jonka mukaan "...Opettajat yrittävät saada lasten oppimisen ongelmat näyttämään suuremmilta kuin ne ovat..." (O30) ja toisessa vastauksessa tuli myös ilmi stereotypia liittyen opettajan rooliin asiakkaana: "...opettajat ovat usein haastavia hoidettavia..." (O40).

5.3 Miltä taholta luokanopettajat ovat kohdanneet stereotypisointia?

Kolmannella tutkimuskysymyksellä pyrimme selvittämään, miltä taholta opettajat kokevat stereotypisointia ja näin ollen vastaaman kolmanteen tutkimuskysymykseemme. Aineistosta ei ollut havaittavissa suoria yhteyksiä tiettyjen stereotypisointia toteuttavien tahojen ja stereotypioiden välillä. Taulukkoon 3 olemme koonneet osallistujien mainitsemat stereotypisoijat.

Taulukko 3

Osallistujien mainitsemat stereotypisoijat.

Stereotypisoija	N
Läheiset	22
Perhe ja suku	11
Ystävät	11
Työyhteisö	19
Huoltajat	8
Kollegat	6
Esihenkilöt	3
Oppilaat	2
Muut	13
Yhteiskunta ja some	4
Vanhat ihmiset	3
Yrittäjätahot	3
Ventovieraat	2
Puolitutut	1

Eniten mainintoja sai läheiset-kategoria. Kategoriaan liitimme maininnat perheestä, sukulaisista ja ystävistä. Osallistujat mainitsivat stereotypisoinnin tulevan "...Ystävien ja perheen suusta." (O11), "...sukulaisten taholta..." (O25) tai sitten stereotypisoijina olivat "Jotkut kaverit..." (O36).

Työyhteisö-kategoriaan liitimme vastaukset, joissa stereotysioijiksi mainittiin oppilaiden huoltajat, kollegat, esihenkilöt tai oppilaat. Odotuksia mainittiin tulevan muun muassa "...Kollegoilta, esihenkilöiltä, lapsilta ja huoltajilta" (O5). Stereotysioijiksi kerrottiin myös "...Työnantaja ja vanhemmat..." (O6), "...Aineenopettajat" (O20), sekä yksi opettaja mainitsee, että "...Oletuksia tullut jopa muilta opettajilta" (O8).

Muut-kategoriaan sisällytimme vastaukset, joissa mainittiin "Yhteiskunta" (O4), "...ventovieraat..." (O30), "...etenkin puolitutut..." (O36) sekä "Toiset valtuutetut, urheiluseuratoimijat ja ...yrittäjätahot..." (O22). Opettajat olivat myös kokeneet saaneensa osakseen stereotysiointia "Vanhusten, eläkeläisten kohdalta..." (O19) sekä "... sosiaalisen median kautta..." (O21).

6. POHDINTA

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä opettajastereotyyppioita luokanopettajat tunnistavat, sekä mitä he ovat itse kokeneet. Tarkoituksena oli myös selvittää, miltä taholta stereotypisointia koettiin. Tutkimustehtävänä oli saada tietoa luokanopettajan ammatissa toimivien opettajien näkemyksistä ja kokemuksista opettajien stereotypisointiin liittyen. Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä stereotyyppioiden olemassaolosta sekä moninaisuudesta. Tutkimuksemme tulosten avulla voimme pyrkiä tunnistamaan ja lisäämään ymmärrystä yhteiskunnassamme vallitsevista opettajastereotyyppioista. Aineisto kerättiin laadullisella kyselylomalleella ja se analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteita noudattaen.

6.1 Tulosten tarkastelu

Opettajat ovat yleisesti hyvin tietoisia heihin kohdistuvista stereotyyppioista (Weber & Mitchell, 2003, s. 60). Tuloksista käy ilmi, että opettajat tunnistavat paljon enemmän stereotyyppioita verrattuna siihen, mitä ovat itse kokeneet. Tulos oli odotettu, sillä henkilökohtaisia kokemuksia stereotyyppioista on oletettavasti vähemmän verrattaessa yleisesti tunnistettuihin stereotyyppioihin. Kaksi osallistujaa myös mainitsi, ettei ole kohdannut minkäänlaista stereotypisointia. Toinen osallistuja käytti vastauksessaan sanaa "onneksi", joka viittaisi siihen, että stereotyyppiat nähdään negatiivisina.

Tutkimuksemme empiirisestä aineistosta ilmenneet stereotyyppiat kategorisoitiin neljään pääkategoriaan, jotka olivat kutsumusammatti, helppo työ, mallikansalaisuus ja habitus. Näiden neljän kategorian kautta stereotyyppioita voitiin tarkastella toisiinsa linkittyneinä ja toisistaan eroavina ilmiöinä. Jokaisesta kategoriasta on poimittu merkittävimmät ja mielenkiintoisimmat tutkimustulokset, joita pohdimme seuraavissa kappaleissa.

Kutsumusammatti-kategoria sai mainintoja kysyttäessä sekä opettajien tunnistamia, että itse koettuja stereotypioita. Opettajat tunnistivat etenkin lapsirakkauden olevan asia, josta opettajia stereotypisoidaan, ja olivat myös itse kokeneet siihen liittyvää stereotypisointia jonkin verran. Lapsirakkaus kävi vastauksissa ilmi yksiselitteisesti mainitun käsitteen kautta tai maininnoissa, joissa viitattiin opettajan pitävän työstään juuri lasten vuoksi. Lapsirakkaus ei ollut aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa erityisen vahvasti näkyvillä oleva tema, minkä vuoksi siihen liittyvien stereotyyppien määrä yllätti meidät. Toisaalta Sääntti (2007, s. 296) mainitsee teoksessaan, että opettajuuden kutsumukseen liitetään usein rakkaus ja sitoutuminen oppilaita kohtaan. Lisäksi lapset ja heidän kanssaan työskentely on iso osa opettajan ammattia, minkä vuoksi on loogista, että heistä pitämistä pidetään stereotyyppinä. Lapsirakkauden sijaan aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa kutsumukseen liittyen korostettiin opettajien synnynnäistä ja syvällistä tarvetta opettamista kohtaan, mikä voidaan meidän tutkimuksessamme mieltää sisältyvän alalle kuuluvuus -teemaan (vrt. Sääntti, 2007, s. 301; Rähkä, 2010, s. 36).

Kysyttäessä opettajien tunnistamia stereotypioita, toiseksi suurimpana teemana kutsumusammatti-kategoriassa oli alalle kuuluvuus. Opettajat olivat siis tunnistaneet stereotypioita, joiden mukaan opettajan ammattiin hakeutuminen ja siellä toimiminen vaatii jotakin suurempaa paloa ja omistautumista. Sääntin (2007, s. 301) mukaan opettajuus nähdäänkin usein kutsumuksen näkökulmasta ammattina, johon henkilö on halunnut ja kokenut kuuluvansa jo lapsesta saakka. Myös tutkimuksemme vastauksissa kuvattiin tilanteita, joissa opettaja stereotypisoitiin olevan lapsuuden haaveammattissaan. Alalle kuuluvuus -teema ei kuitenkaan näyttäytynyt ollenkaan kysyttäessä opettajien omia kokemuksia. Sen sijaan työn harrastaminen oli isoin teema opettajien henkilökohtaisesti kokemissaan stereotyyppioissa. Opettajien odotettiin haluavan tehdä opettajan ammatille tyypillisiä asioita kuten lasten ohjaamista myös vapaa-ajallaan.

Alalle kuuluvuus ja työn harrastaminen voidaan nähdä olevan vahvassa yhteydessä toisiinsa. Molemmat liittyvät opettajan kutsumukseen sekä Sääntin (2007, s. 296) tunnistamaan työn puolesta uhrautumiseen. Opettajat tunnistivat, että heiltä

odotetaan alalle kuuluvuuden mukaista syvällistä paloa ammatissa toimimiseen, ja mainituista kokemuksista kävi ilmi, että heiltä odotetaan jatkuvaa työn harrastamista. Voidaankin päätellä, että työn harrastaminen performoi alalle kuuluvuutta. Opettajan stereotypisoidaan olevan valmis tekemään työajan ulkopuolella työhön liittyviä asioita, sillä oletusten mukaan hän kokee ammittaan kohtaan kutsumusta. Tämä luo opettajuudesta narratiivin, jonka mukaan kyseessä ei ole pelkkä ammatti vaan koko elämäntapa.

Helppo työ -kategorian vastauksissa opettajuus stereotypisoitiin helpoksi osa-aikatyöksi, johon kuuluivat pitkät lommat ja lyhyet päivät, jotka koostuivat lasten kanssa leikkimisestä. Vastauksissa ilmeni myös, että opettajan alavalintaa stereotypisoitiin juuri tämän helpon työn perusteella. Tutkimuskirjallisuudessa ei ole suoria mainintoja stereotypioista, joissa opettajuuden nähdään olevan helppo työ, mutta mediassa aiheesta on kirjoitettu (vrt. OAJ, 2022; Kuntarekry, 2020). Median eri kanavissa käydyissä keskusteluissa tunnistetaan vallitseva helppo työ -stereotypia, mutta useimmiten opettajan työtä kuvataan siellä päinvastoin erittäin haastavana työnä, jonka vaatimustaso on vuosien mittaan vain kasvanut (vrt. OAJ, 2022; Kuntarekry, 2020).

Helppo työ -stereotypia on osittain vastakkainen näkemys kutsumusammatti-stereotypialle, jossa opettajuus nähtiin kutsumuksen lisäksi haastavana ja omistautumista vaativana työnä (vrt. Estola, Erkkilä & Syrjäla, 2010; Sääntti, 2007). Kyseinen paradoksaalisuus oli nähtävissä jopa yksittäisissä vastauksissa, joissa sama vastaaja nimesi tunnistamiinsa ja kokemuinsa stereotypioihin sekä kutsumukseen ja helppoon työhön liittyviä asioita. Osallistujien mukaan opettajuus voidaan nähdä kutsumusammattina, jossa opettaja kokee syvempää paloa työtään kohtaan, mutta samalla opettajan valinneen työnsä sen helppouden vuoksi. Tällaisesta paradoksaalisuudesta saatika opettajan työn helppoudesta ei ole aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa ollut mainintoja, minkä vuoksi tutkimustulosta voidaan pitää uutena löydöksenä.

On mielenkiintoista pohtia, mihin tämä tyypilliselle kutsumusammatti-stereotypialle osittain vastakkainen helppo työ -stereotypia johtaa juurensa. On mahdollista, että opettajan ollessa kutsumusammattissaan, työ näyttäytyy

ulkopuolisille stereotypoijille helppona työnä, sillä opettaja vaikuttaa nauttivan työstään. Lisäksi opettajuutta saatetaan useissa tilanteissa verrata muihin päivätöihin, joissa työaika on kahdeksan tuntia päivässä viitenä päivänä viikossa. Opettajan näkyvä työaika eli itse opetus saattaa olla esimerkiksi viisi tuntia päivässä, jonka perusteella työ nähdään olevan suhteessa helpompaa. Tämän kaltainen stereotypisointi ilmeni myös meidän tutkimuksemme vastauksissa, joissa osallistujat kertoivat kohtaavansa stereotypisointia opettajan työn helppoudesta nimenomaan lyhyiden päivien takia.

Opettajan työ nähtiin helpoksi myös pitkien kesälomien takia. Monet opettajat käyttävät sen kuitenkin ammatilliseen kehittymiseen ja valmistautumiseen seuraavaan lukuvuoteen. Nämä työt ovat usein sellaisia, jotka eivät näy ulkopuolisille ja usein ajatellaankin opettajien kesien olevan kokonaan lomailua varten. Opettajille ei myöskään varsinaisesti kerry vuosilomaa, vaan tällöin puhutaan opetuksettomista ajankohdista, kuten kesäkeskeytyksestä (OAJ, 2023). Opettajat saavat myös palkkaa ajalta, jona tekevät työtä, eli kymmeneltä kuukaudelta, mutta se on jaettu tasan 12 kuukaudelle, jolloin palkkaa tulee myös kesäkuukausilta. Kesäloman pituus ei siis välttämättä ole oikeudenmukainen mittari työn vaativuudelle.

Mallikansalaisuus oli tutkimuksemme suurin kategoria ja siihen liittyvät stereotypiat näyttäytyivät runsain määrin myös aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa (vrt. Kamila 2012; Vuorikoski & Räisänen, 2010, s. 74–75). Opettajien tunnistamisessa ja kokemissa mallikansalaisuuteen liittyvissä stereotypioissa korostuivat määrällisesti vastaukset, joissa opettajan oletettiin käyttäytyvän sivistyneesti töissä ja vapaa-ajalla. Sivistyneeseen käytökseen liittyvä stereotypia voidaan mieltää johtuvan opettajuuden historiasta, joka on aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella ollut erittäin tiukasti säänneltyä (vrt. Kamila 2012; Vuorikoski & Räsänen, 2010). Opettajuus on nimittäin nähty pitkään ammattina, jossa vaaditaan nuhteetonta ja sivistynyttä käytöstä (Kemppinen, 2007, s. 201–202; Vuorikoski & Räisänen, 2010, s. 65).

Tutkimuksemme opettajat kuvailivat sivistyneen käytöksen stereotypiaa tiettyjen kieltojen kautta ja etenkin päihteiden käyttöön liittyen. Kysyttäessä opettajien tunnistamia stereotypioita useat mainitsivat päihteiden käyttämisen ja yöelämässä käymisen olevan ammattiryhmälle epätyypillistä. Tutkimustulokset ovat linjassa

muun muassa Kamilan (2012, s. 151) tutkimuksen kanssa, sillä hänen teoksessaan opettajat näkivät päihteiden julkisen käytön epäsoveliaana tai epämieluisana. Ajatus opettajan päihteettömyydestä ja yleisesti sivistyneestä käytöksestä johtaa oletettavasti juurensa syvemmälle opettajuuden historiaan, milloin opettajan epäsoveliaan käytöksen on katsottu olevan yhteydessä oppilaiden siveellisyyden turmeltumiseen (Simola, 1995, s. 233–235). Voidaan siis ajatella, että opettajan siveellistä käytöstä pidetään tärkeänä, sillä hänen tulisi näyttää esimerkkiä oppilailleen.

Opettajat mainitsivat stereotypian sivistyneestä käytöksestä etenkin kysyttäessä tunnistamiaan stereotypioita, mutta reilusti vähemmän kysyttäessä kohtaamiaan stereotypioita. Onkin syytä pohtia, onko tämä stereotypia sivistyneen käytöksen vaateesta ajan saatossa vähentymässä. Opettajat selkeästi edelleen tunnistavat stereotypian, jonka mukaan heiltä odotetaan sivistynyttä käytöstä, mutta ovat kuitenkin itse kokeneet sitä vähemmän. Sivistynyt käytös saatetaankin opettajan mielissä nähdä stereotypiana, jota historian valossa kuuluisi toteuttaa, mutta todellisuudessa sen merkitys nykypäivän opettajuudessa on heikkenemässä. Toisaalta stereotypiat huomataan usein vasta silloin, kun joku poikkeaa niistä (Kari & Heikkinen, 2001, s. 44–45). Voi siis olla mahdollista, että vastaajat ovat itse kokeneet sivistyneeseen käytökseen liittyvää stereotypisointia vähemmän, sillä he tiedostamattaan toimivat sen mukaisesti.

Opettajat olivat mallikansalaisuus-kategorian vastausten perusteella tunnistaneet ja kokeneet paljon stereotypioita liittyen opettajan haluun olla sosiaalisesti esillä. Osallistujat kuvasivat tilanteita, joissa heidän oletettiin haluavan olla sosiaalisesti esillä, mutta myös tilanteita, joissa haluttomuus sosiaalisuutta tai esillä oloa kohtaan nähtiin esteenä opettajuudelle. Sosiaalisuudesta ei aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa ole juurikaan mainintoja, mutta ne voidaan mieltää kuuluvan osaksi Nikkolan ja Rähän (2007, s. 9) mainitsemaa opettajan luonnollista esiintyjyyttä. Esiintyjyyttä on historian saatossa arvostettu ja jopa pidetty vaatimuksena opettajalle, minkä vuoksi siihen liittyvien stereotypioiden suuri määrä ei ole ihme (vrt. Nikkola & Rähä, 2007, s. 9). Aineistosta kävi kuitenkin ilmi, että osa opettajista kokee sosiaalisesti esillä olon etenkin työajan ulkopuolella epämieluisaksi ja jopa uuvuttavaksi. Tämä voi liittyä opettajan persoonallisuuteen, voimavaroihin tai

yleiseen elämäntilanteeseen. Voimmekin todeta, että sosiaalisesti esilläolo ei ole tutkimuksessamme esitettyjen stereotyyppien mukaisesti kaikille opettajille luonnollista saatika mieluisaa.

Myös mallikansalaisuuteen liittyvät stereotyypit ilmenivät tutkimuksessamme paradoksaalisesti. Osallistujat kuvailivat piirteitä, joiden mukainen opettajan kuuluu tai ei kuulu olla toteuttaakseen mallikansalaisen kuvaa. Nämä piirteet saattoivat olla paikoin ristiriitaisia: opettaja on kiltti, kuuliainen ja joustava, mutta samalla tiukka ja tarkka. Vastauksissa oli myös täysin vastakkaisia näkemyksiä opettajuudesta: opettaja on kaikkietävä ja opettaja ei osaa mitään. Tutkimuksen paradoksaaliset tulokset antavat syvällistä näkemystä siitä, kuinka monimutkaisia ja usein ristiriitaisia opettajastereotyypit voivat olla. Opettajalle asetetut stereotyypit näyttävät olevan täynnä jännitteitä ja vastakkaisia vaatimuksia, jotka voivat heijastaa laajempia yhteiskunnallisia asenteita. Opettaja nähdään kaikkivoipana henkilönä, joka mukauttaa itsensä jokaiseen tilanteeseen sopivaksi.

Pääosin mallikansalaisuuteen kuuluvat stereotyypit ovat nimensä mukaisesti hyvin positiivisia ja yhteiskunnassa arvostettavia asioita. Opettajat nähdään näiden stereotyyppien mukaan siis pitkälti positiivisena hahmona ja Kamilan (2012, s. 128–129) mukaan jopa ihanteena, jollaisen jokaisen tulisi olla. Ongelmana kuitenkin on, että tällaiset stereotyypit asettavat opettajille mallin, josta erottumista pidetään paheksuttavana. Lisäksi malli voi olla hyvin ristiriitainen. Tämä luonnollisesti luo opettajille paineita mahtua kyseiseen malliin, ja oman henkilökohtaisen minuuden näyttäminen voi olla haastavampaa (vrt. Kamila, 2012).

Habitus sai myös paljon mainintoja kysyttäessä osallistujien tunnistamia, sekä itse koettuja stereotyyppioita. Myös nämä tulokset ovat linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa, sillä niiden mukaan opettajia stereotyyppisoidaan paljon heidän ulkomuotoonsa liittyen (ks. Heikkinen & Huttunen, 2007; Kamila, 2012; Tainio, 2010; Värri, 2000). Tutkimuksemme perusteella opettajat tunnistivat ja olivat kokeneet stereotyyppisointia lähinnä opettajamaiseen vaatetukseen ja asusteisiin liittyen. Marimekko stereotyyppisointiin edelleen merkittäväksi osaksi opettajien ulkonäköä (ks. Kamila, 2012, s. 92–93). Lisäksi opettajat tunnistivat ja olivat kokeneet erityisen paljon stereotyyppisointia koruihin liittyen ja etenkin siihen, että ne olivat hauskoja sekä tehty

puusta tai huovasta. Lähes kaikki vastaajat kuvailivat opettajien stereotyyppistä ulkonäköä samalla tavalla. Opettajat nähtiin siis stereotyyppien mukaan ulkoisesti hyvin yhtenäisenä joukkona, joille erottuvuus ei ollut tyypillistä. Tämä on linjassa Salon (2005, s. 47–48) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan opettajat nähdään usein hyvin tavallisena ryhmänä.

Opettajan vaatetukseen liitettiin myös muita mielenkiintoisia stereotyyppioita kuten avainnauha, värikkäät vaatteet sekä hemulimekot ja tunikat, joilla oletettavasti tarkoitetaan väljiä mekkoja. Hemulimekot ja tunikat voidaan mieltää kuvaavan hyvin Tainion ym., (2010, s. 15–16) sekä Heikkisen ja Huttusen (2007, s. 25) mainitsemaa stereotyyppiä, jonka mukaan naisopettajien ei tule pukeutua kireisiin vaatteisiin tai yleisesti seksikkäästi. Tutkimuksemme osallistujat olivat pääosin naisia, mikä on oletettavasti vaikuttanut myös siihen, että mainitut vaatteet ja habitukseen liittyvät asiat olivat tyypillisesti naisille miellettyjä. Habituksen kautta kuvattiin usein siis juuri naisopettajia, mikä itsessään toteuttaa stereotyyppiä siitä, että opettaja on tyypillisesti nainen. Vastauksista ei käy ilmi, pukeutuvatko opettajat itse kyseisiin vaatteisiin ja jos pukeutuvat, niin kokevatko tekevänsä sen stereotyyppian muodostamasta paineesta vai muusta syystä.

Yleisesti tarkasteltaessa tuloksia, on huomattavissa, että iso osa opettajiin liitetystä stereotyyppiä koskee työn ulkopuolisia asioita. Opettajien vastausten perusteella he tunnistavat ja kohtaavat paljon stereotyyppioita vapaa-aikaansa liittyen ja erityisesti sellaisia, joilla ei kuitenkaan ole oletettavaa merkitystä ammattitaidon tai ammatin toteuttamisen osalta. Myös aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa opettajat tunnistivat olevansa erilaisten odotusten kohteena myös vapaa-ajallaan (vrt. Kamila, 2012, s. 151, 348). Onkin syytä pohtia, voidaanko opettajuutta pitää edelleen perustellusti ammattina, jossa stereotyyppisointi ja odotukset ulottuvat työympäristön lisäksi myös ammatin ulkopuolelle. Opettajuutta voi nykypäivänä toteuttaa hyvin monilla eri tavoin, eikä hyvän opettajan tarvitse toteuttaa jotakin tiettyä ihannetta. Opettajuutta toteutetaan vahvasti omalla persoonalla, minkä vuoksi emme voi määritellä yhtä ja ainoaa stereotyyppien mukaista täydellistä opettajaa (vrt. Kari & Heikkinen, 2001).

Tutkimuksemme tulokset tukevat aiempaa tutkimuskirjallisuutta koskien sukupuolen merkitystä opettajien tunnistamassa ja kokemassa stereotypisoinnissa (vrt. Kamila, 2012; Tainio, 2012; Weber & Mitchell, 2003). Useissa vastauksissa kuvattiin miehiin kohdistuvia stereotypioita, jotka liittyivät ennen kaikkea mallikansalaisuuteen tai siitä poikkeamiseen. Miesopettajien kuvattiin stereotyyppien perusteella olevan esimerkiksi laiskoja tai liikunnallisia. Myös naisopettajiin liitettiin erilaisia stereotypioita, mutta ne kohdistuivat mallikansalaisuutta useammin habitukseen, kuten pukeutumiseen (vrt. Kamila, 2012). Yleisesti opettajat stereotypisoitiin tuloksissamme hyvin perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti. Aiemmistä tutkimuksista poiketen aineistossamme ei ilmennyt stereotypioita koskien opettajien heteroseksuaalisuutta tai vähemmistöryhmiin kuulumattomuutta (vrt. Hedlin & Åberg, 2012, s. 159; Milner & Woolfolk Hoy, 2003).

Monet eri tahot stereotypisoivat opettajia. Tutkimuksemme mukaan merkittävin stereotypisointia toteuttava ryhmä ovat läheiset ihmiset, johon katsottiin lukeutuvan osallistujan suku, perhe ja ystävät. Tulos on mielenkiintoinen, sillä voisi olettaa, että juuri läheiset tuntevat osallistujan parhaiten, eivätkä näin ollen tekisi stereotyyppien mukaisia oletuksia. Kuitenkin kollegoihin verrattuna läheisillä ei välttämättä ole realistista kuvaa opettajana toimimisesta ja monet oletukset voivatkin perustua yhteiskunnassamme vallitseviin opettajastereotyyppioihin. Tämä kertoo stereotyyppioista, jotka ovat juurtuneet niin vahvasti yhteiskuntaamme, että teemme oletuksia ennemmin niiden valossa, kuin luottaen omiin kokemuksiimme läheisen luonteesta ja tavoista. Tämä pätee myös Brownin (2010, s. 68) ajatukseen siitä, että stereotypisoidessaan ihminen näkee yksilön stereotyyppioihin kuuluvien piirteiden kautta ja sivuuttaa tällöin yksilön henkilökohtaiset piirteet.

Myös työyhteisö (19) sai useita mainintoja. Myös tämä tulos yllätti meidät, sillä kollegat ja esihenkilöt ovat läsnä osallistujien arjessa, ja heillä on henkilökohtaista kokemusta opettajana toimimisesta. Stereotypisointi tältä taholta voi ainakin osittain kertoa siitä, ettei työyhteisössä ole avointa kommunikaatiota ja yhteistyötä eri ammattilaisten välillä. Työyhteisö koostuu usein eri opettajista, eikä

heillä välttämättä ole realistista kuvaa toistensa työnkuvasta. Tällöin oletuksia voidaan tehdä yhteiskunnassamme vallitsevien stereotyyppien valossa.

Juuri nämä läheiset ihmiset ja työyhteisö ovat läsnä tutkimukseen osallistuvien opettajien jokapäiväisessä arjessa, minkä vuoksi heillä on myös mielikuvia juuri kyseisen opettajan työstä. Tämä voi luonnollisesti lisätä tapahtuvan stereotypisoinnin määrää. Toisaalta Mendezin ym. (2006, s. 622) mukaan stereotypisointia saattaa lisätä kokemuksen puute. Tämän perusteella oletimme suurimman stereotypisointia toteuttavan tahon olevan jokin opettajan elämässä kaukaisempana toimiva osapuoli, eikä etenkin työyhteisö, jolla oletetaan olevan kattavampi näkemys opettajuudesta.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksemme luotettavuutta lisää avoin ja kriittinen tutkimuksen arviointi (vrt. Patton, 2015, s. 555). Tutkimuksen teossa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä, jonka avulla tutkimuksen luotettavuus on voitu varmistaa (Ks. Fingeroos ym., 2022, s. 64–86). Tärkeä osa hyvää tieteellistä käytäntöä on objektiivisuus, jota olemme pyrkineet toteuttamaan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Tutkija on kuitenkin aina osa tutkimuksen analyysiä, sillä tutkija itse tekee havainnot ja johtopäätökset (Fingeroos ym., 2022, s. 34). Olennainen osa onkin tutkijan omien mielipiteiden ja asenteiden tunnistaminen (Eskola & Suoranta, 2015, s. 17–18; Mertens, 2015; Patton, 2015, s. 117). Olemme tiedostaneet omat ennakkokäsityksemme aiheesta ja pyrkineet toteuttamaan tutkimuksen ilman, että ne vaikuttavat tutkimustuloksiin. Tutkimuskyselyä muodostaessa pyrimme objektiivisuuteen sekä aineiston analyysiä toteutettiin ja esitettiin tarkasti sekä läpinäkyvästi.

Kyselyaineisto kerättiin verkkoalustalla, eli opettajilla oli mahdollista päästä siihen käsi riippumatta asuinpaikkakunnasta (vrt. Valli & Perkkilä, 2018). Tällä tavoin pyrimme keräämään tutkimusaineiston, joka ei keskity esimerkiksi vain tietyn alueen opettajien kokemuksiin stereotypisoinnista. Tutkimukseen otoskoko oli 40 kirjallista vastausta ja kokonaisuudessaan yleistettävien tulosten saamiseksi

tarvittaisiin lisätutkimusta suuremmalta joukolta. Tulokset perustuvat yksittäisten ihmisten kokemuksiin, jotka ovat tulkittavissa eri tavalla. Jokainen rakentaa itse oman kokemusmaailmansa suhteessa omiin arvoihin, käsityksiin ja kokemuksiin (Laine, 2015, s. 30). Tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin pitkälti linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa, jolloin niitä voidaan pitää luotettavina ja yleistettävänä (vrt. Braun & Clarke, 2013, s. 282).

Emme antaneet omien ennakkotietojemme tai mielipiteidemme vaikuttaa kyselylomakkeen kysymysten muotoiluun (vrt. Eskola & Suoranta, 2015, s. 17–18; Mertens, 2015). Laadimme kyselylomakkeen kysymykset vastaamaan tutkimuskysymyksiimme (vrt. Metsämuuronen, 2011). Kyselylomakkeen kysymykset oli laadittu yksiselitteisiksi ja tämän varmistimme lähettämällä kyselylomakkeen ensin pilottivastaajille (vrt. Cohen ym., 2007, s. 318; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, s. 204; Mayring, 2014, s. 41). Kyselylomakkeen epätarkat kysymykset voivat paitsi luoda vastaajille epämieluisan tunteen, myös vääristää tutkimustuloksia (Patton, 2002, s. 261). Pilottitutkimuksen avulla pystyimme varmistamaan tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, s. 204). Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimus mittaa haluttua asiaa ja reliabiliteetilla tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 6.2). Kyselylomakkeen avulla tavoitimme laajan vastaajajoukon lyhyessäkin ajassa (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, s. 195).

Toisaalta kyselylomakkeeseen liittyy myös eettisiä haasteita, jotka on hyvä ottaa huomioon. Kyselylomake ei tarjoa mahdollisuutta kysymysten tarkentamiseen tai laajentamiseen (Braun & Clarke, 2013, s. 141–142; Patton, 2002, s. 21), eikä sitä käyttämällä myöskään voida saada varmuutta siitä, kuinka huolellisesti ja rehellisesti osallistujat ovat vastanneet kysymyksiin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, s. 195). Tutkimuksemme osalta voidaankin pohtia, ovatko kaikki osallistujat luokanopettajia vai onko joukossa muitakin opettajia. Vaikka kerroimme useamman kerran kyselypyynnössä tutkimuksen kohderyhmän, oli yksi vastaaja tunnistanut kesken kyselyn olevansa sen ulkopuolinen. Poistimme kyseisen kohderyhmän ulkopuolisen vastaajan vastauksen aineistosta ja tämä osaltaan lisäsi tutkimuksemme luotettavuutta.

Tutkimusaineisto analysoitiin Laineen (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018 s. 104) ja Vaismoradin ym. (2016) teoreettisten mallien mukaisesti. Tämä kahden mallin hyödyntäminen varmisti aineiston kokonaisvaltaisen ja tieteellisyyteen perustuvan analyysin toteuttamisen. Tutkimuksen läpinäkyvyyden kannalta analysointivaiheen päättelyketjuja sekä sitä kautta muodostuneita teemoja ja kategorioita on kuvattu selkeästi kuvioden (ks. kuvio avulla (Aaltio & Puusa, 2020, s. 180). Analyysin luotettavuutta lisäsi myös kahden tutkijan välinen yhteistyö. Tämä yhteistyö loi tilan monipuoliselle tietojen tarkastelulle, mikä vähensi virhearviointien mahdollisuutta ja paransi lopullisen analyysin kattavuutta ja uskottavuutta.

Analyysivaiheessa päädyimme myös jättämään pois yhden kyselylomakkeen kysymyksen, jossa pyysimme osallistujia suhteuttamaan itsenä mainitsemiinsa stereotypioihin. Tämä kysymys jätettiin pois lopullisesta aineistosta, sillä se osoittautui tutkimuksen kannalta merkityksettömäksi. Aihe olisi ollut mielenkiintoinen, mutta emme onnistuneet keräämään kyselylomakkeen avulla analysoitavaa tietoa.

40 vastaajasta 39 ilmoitti sukupuolensa olevan nainen. Yksi osallistuja ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Aineistossamme on siis vinouma osallistujien sukupuoleen liittyen. Myös annetut vastaukset kuvaavan tällöin nimenomaan naisopettajien näkökulmaa. Yksilöön liitetyt stereotypiat ovat yhteydessä yksilön sukupuoleen, minkä vuoksi taustatieto osallistujien sukupuolesta on olennainen (vrt. Kamila, 2012). Suurimmasta osasta vastauksista ei voida sanoa liittyivätkö ne sukupuoleen. Vastauksista tulkittiin kuitenkin joidenkin stereotypioiden liittyvän erityisesti naisopettajiin, kuten Marimekon tunikat ja huovutetut korvakorut. Osallistujat mainitsivat myös miehiin liitettyjä stereotypioita, ja niissä kerrottiin selkeästi stereotypioiden olevan yhteydessä nimenomaan miesopettajiin. Valtaosa opettajista on naisia, minkä vuoksi on luonnollista, että myös merkittävästi suurin osa tutkimuksemme osallistujista oli naisopettajia. Voidaan kuitenkin pohtia, olisimmeko saaneet kattavampia tuloksia koko opettajan ammattikentästä, jos olisimme tavoittaneet enemmän miesopettajia.

Ikäjakaumassa painottuivat nuoret vastaajat. 32 % vastaajista oli alle 30-vuotiaita opettajia. Aineistossa voidaan siis todeta olevan vinouma, eikä

tutkimuksemme anna yleispätevää tietoa kaikkien luokanopettajien ajatuksista, vaan ensisijaisesti nuorten opettajien. Jaoimme kyselyä Facebookin Alakoulun Aarreaitta -ryhmässä sekä Twitterissä, jossa nuoret opettajat saattavat olla aktiivisempia. Nuoret opettajat ovat siis todennäköisesti löytäneet kyselymme pariin helpommin, ja tällä on luonnollisesti ollut vaikutusta osallistujien iän painottuvan nuorempiin opettajiin.

Saimme jonkin verran enemmän vastauksia kysyttäessä yleisesti tunnistettuja stereotypioita, kuin itse koettuja stereotypioita. Tulokseen on voinut vaikuttaa se, että kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin ensin luettelemaan tunnistamansa ja sitten vasta kokemansa stereotypiat. Kyselylomakkeen ensimmäisen kysymyksen vastaukset olivat nimittäin pääsääntöisesti pidempiä kuin seuraavien vastaukset. Kysyimme sekä koettuja stereotypioita, että stereotypisoivia tahoja samassa kyselylomakkeen kysymyksessä. Tämä voi olla syy sille, mikseivät kaikki osallistujat maininneet stereotypisoivia tahoja, vaan ainoastaan koettuja stereotypioita.

Saamiamme tuloksia voidaan pitää merkittävänä, sillä ne lisäävät ymmärrystä opettajien kokemasta stereotypisoinnista paitsi yksilötasolla, myös yhteiskunnallisesti. Yhteiskunnassamme vallitsee stereotypioita, joiden pois kitkeminen vaatii niiden tunnistamista. Monet niistä ovat jäänteitä historiasta, eivätkä ole yhteydessä nykypäivän opettajuuteen. Stereotypiat luovat opettajille paineita mahtua muottiin ja toteuttaa ammattiaan tietyllä tavalla (Kamila, 2012, s. 130). Kaiken kaikkiaan opettajien kokemien stereotypoiden tutkiminen on tärkeää yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja laadukkaan koulutuksen varmistamiseksi.

6.3 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksemme keskittyi selvittämään stereotypioita, joita opettajat ovat tunnistaneet ja kokeneet, sekä kokemuksia stereotypisoijista. Tutkimuksemme antaa tietoa yleisesti opettajastereotypioista, minkä vuoksi mielekäs jatkotutkimusaihe olisikin tarkastella jonkin yksittäisen stereotypian näyttäytymistä ja merkitystä.

Tällaisia yksittäisiä stereotypioita, voisi tutkimuksemme tulosten perusteella olla esimerkiksi opettajien sivistynyt käytös, lapsirakkaus tai opettajien vaatetus.

Yksittäisiä stereotypioita tutkittaessa tutkimusta toteuttaessa olisi hedelmällistä hyödyntää haastattelua, jolloin saatava tietoa olisi syvällisempää ja opettajien kokemukset tarkemmin kuvattuja (vrt. Hirsjärvi ym., 2009, s. 185). Haastattelun kautta olisi ollut mahdollista kerätä tietoa myös meidän tutkimuksessamme alunperin tutkimuskysymyksenä olleesta aiheesta, eli siitä kuinka luokanopettajat suhteuttavat itsensä tunnistamiinsa ja kokemiinsa stereotypioihin. Kyselylomakkeen kautta emme saaneet tutkimuksen kannalta merkittävää tietoa aiheesta, mutta mikäli aineisto olisi kerätty haastattelemalla tai muuta metodia käyttämällä, olisi osallistujilta mahdollisesti saanut tutkimuskysymyksen kannalta merkittäviä vastauksia.

Kuten aiemmin mainitsimme, oli keräämämme aineisto vinoutunut iän ja sukupuolen osalta. Tällöin tutkimuksemme tulokset vastasivat ensisijaisesti nuorten naisopettajien kokemuksia stereotypisoinnista. Jatkotutkimuksen kautta olisikin mahdollista kerätä laajempi aineisto ja sitä kautta saavuttaa yleistettävämpää tietoa koskien kokonaisvaltaisemmin koko luokanopettajien kenttää, myös vanhempia opettajia sekä miesopettajia.

Tutkimuksemme yhtenä mielenkiintoisena tuloksena voidaan pitää opettajien tunnistamien ja kokemien stereotypioiden paradoksaalisuutta, eli sitä kuinka keskenään ritiriitaisia stereotypiat opettajalle ovat. Vaikka opettajia kuvattiin stereotypioiden valossa hyvin yhtenäiseksi joukoksi, olivat mainitut stereotypiat jopa toisistaan vastakkaisia. Jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoista olisikin selvittää tarkemmin tämän paradoksaalisuuden näyttäytymistä opettajastereotypioissa ja sen merkitystä opettajien kannalta.

Palataksemme takaisin tämän tutkimuksen näkökulmaan, on yleisesti erittäin tärkeää tutkia opettajastereotypioita. Vaikka stereotypiat eivät kuvaa täydellistä todellisuuttamme muovaavat ne aktiivisesti ajatusmallejamme (vrt. Brown, 2010, s. 70). Stereotypioiden olemassaolo luo opettajille sekä alalle hakeutuville paineita mahtua näiden odotusten mukaiseen muottiin ja näin ollen

kaventaa opettajakuvaa. Vastaavasti stereotyyppioista irtaantuminen taas mahdollistaa monipuolisemman ja rikkaamman opettajakuvan.

LÄHTEET

- Arola, P. (2012). Kasvatustieteen historiaton välivaihe. *Koulu ja menneisyys*, 50, 70-110.
- Braun, V. & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. SAGE.
- Brown, R. (2010). *Prejudice. It's social psychology*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Buck, S. & Tiene, D. (1989). The impact of physical attractiveness, gender, and teaching philosophy on teacher evaluations. *The Journal of Educational Research*, 82(3), 172-177.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. (6. painos). Routledge.
- Coulter, R. P., & McNay, M. (1993). Exploring men's experiences as elementary school teachers. *Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'éducation*, 398-413.
- Cushman, P. (2005). Let's hear it from the males: Issues facing male primary school teachers. *Teaching and Teacher Education* 21(3), 227-240.
- Day, C., Kington, A., Stobart, G. & Sammons, P. (2006). The personal and professional selves of teachers: stable and unstable identities. *British Educational Research Journal*, 601-616. <https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1080/0141192060077531>
- Egitim, S. (2022). Voices on language teacher stereotypes: Critical cultural competence building as a pedagogical strategy. *Journal of Language, Identity & Education*, 1-15.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2015). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Estola, E., Erkkilä, R., & Syrjälä, L. (2010). A Moral Voice of Vocation in Teachers' Narratives. *Teachers and teaching*, 9(3), <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13540600309381>
- Eväsoja, H. & Keskinen, S. (2005). Opettaja auktoriteettina ja vallan käyttäjänä.

- Teoksessa (toim.) Keskinen, S. Valta, kilpailu ja kiusaaminen opettajan työssä. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Fingerroos, O., Kajander, K. & Lappi, T.-R. (2022). Kulttuurien tutkimuksen menetelmät. Helsinki: Finnish Literature Society. DOI: <https://doi.org/10.21435/tl.274>
- Haavisto, I. (2018). Vankistuva keskiluokka.
- Hansen, DT. (1994). Teaching the sense of vocation, *Educational Theory*, 44.
- Hedlin, M. & Åberg, M. (2012). The call for more male preschool teachers: echoed and questioned by Swedish student teachers.
- Heikkinen, H. & Huttunen, R. (2007). Opettaja ihmisenä ja ammattilaisena. Teoksessa E., Estola, H., L. T. Heikkinen & R., Räsänen. Ihmisen näköinen opettaja: Juhlakirja professori Leena Syrjälän 60 -vuotispäivänä. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514285936.pdf>
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. (2013). Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. (toim.). (1983). Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (200). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi, 182.
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2008). *Social psychology* (4th ed.). Harlow: Prentice Hall.
- Hooker, S. (2018). Lesbian and Gay Educators Functioning in Heteronormative Schools. *International Journal of Educational Reform* 27(1), 63–85. <https://doi.org/10.1177/105678791802700104>
- Huilla, H., Peltola, M. & Kosunen, S. (2021). Symbolinen väkivalta huono-osaisten alueiden kaupunkikouluissa. *Sosiologia*, 58(3), 253-268.
- Kamila, M. (2010). Luokanopettajaopiskelijan mielikuvia opettajan ulkoisesta olemuksesta. Teoksessa Ropo, E., Silfverberg, H. & Soini, T. (toim.) Toisensa kohtaavat ainedidaktiikat. Tampere: Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisusarja A31.
- Kamila, M. (2012). Katsojana ja katsottuna: Opettajan kontrolloitu ulkoasu. Jyväskylän yliopisto.

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41479/978-951-39-5236-5_Kamila.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Kari, J. & Heikkinen, H. L. T. (2001). Opettajaksi kasvaminen. Teoksessa J. Kari, P. Moilanen & P. Räihä (toim.). Opettajan taipaleelle. Jyväskylä: Kirjapaino ER-paino Ky, 41–60.
- Kemppinen, L. (2007). Ihannehakijan muotokuva - epävirallinen valintakoe keskustelu ja opettajuuteen liitetyt uskomukset. Teoksessa P., Räihä, T., Nikkola, E., Kallio, P.A., Kosonen, & S., Suutarinen, (2007). Sattumia vai osumia?: Opiskelijavalintojen olemuksen määrittelyä. PS-kustannus.
- Kemppinen, L. (2006). Mallikansalaisesta oppimiskonsultiksi - muuttuvat opettajaihanteet. Teoksessa S. Suutarinen (toim.) Aktiiviseksi kansalaiseksi: kansalaisvaikuttamisen haaste. Jyväskylä: PS-kustannus, 3–52.
- Keskisuomalainen. (31.11.2018). Jo kymmenet opettajat ovat julkaisseet kuvan itsestään bändipaidassa: "Ei oo vaatteista kii".
<https://www.ksml.fi/paikalliset/2413449> [Luettu 1.11.2023]
- Kuntarekry. (9.3.2020). Totuus opettajan työstä.
<https://www.kuntarekry.fi/fi/tyoelama uutiset/tyoelama/totuus-opettajan-tyosta/> [Luettu 12.10.2023]
- Lahdes, E. (1977). Peruskoulun uusi opetusoppi. Keuruu: Otava.
- Laine, T. (2015). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (s. 29–51). PS-kustannus.
- Landy, D. & Sigall, H. (1974). Beauty is talent: Task evaluation as a function of the performer's physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29(3), 299.
- Lehtonen, J. (2004). Lesbian, Gay and Bisexual Teachers – Invisible in the mind of the students? Julkaisussa J. Lehtonen, K. Mustola (toim.) "Straight people don't tell, do they...?" Negotiating the boundaries of sexuality

and gender at work. Research Reports 2b/04 (s. 238–252).
Työministeriö.

- Lundgren, A.S. (2007). Teachers on teaching and sexuality. In L. Martinsson, E. Reimers, J. Reingarde & A.S. Lundgren (Eds.), *Norms at work: Challenging homophobia and heteronormativity*. Stockholm: Transtrational Cooperation for Equality.
- Luukkainen, O. (1998). *Tulevaisuuden tekijät. Uuden opettajuuden mahdollisuudet*. Helsinki: Atena kustannus.
- Mayring, P. (2014). *Qualitative Content Analysis – Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution*. Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften.
- Mendez, M. & Otto, C. & Surette, R. & Zugazaga C. (2006). Social Worker Perception of the Portrayal of the Profession in the News and Entertainment Media: An Exploratory Study. *Journal of Social Work Education* 42 (3), 621–636.
- Merriam-Webster. (2023). Stereotype. In Merriam-Webster's online dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/stereotyper> [Luettu 6.12.2023]
- Mertens, D. M. (2015). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods (Fourth edition.)*. SAGE Publications, Inc.
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: E-kirja opiskelijalaitos*. International Methelp, Booky.fi.
- Milner, H. R. & Hoy, A. W. (2003). A case study of an African American teacher's self-efficacy, stereotype threat, and persistence. *Teaching and teacher Education*, 19(2), 263-276.
- Nikkola, T. & Räihä, P. (2007). Opettajan työn analyysi opiskelijavalintojen perustaksi. In P. Räihä, & T. Nikkola (Eds.), *Sattumia vai osumia? Opiskelijavalintojen olemuksen määrittelyä*. (pp. 9-21). PS-kustannus. Opetus 2000.

- OAJ. (24.2.2022). Luokanopettaja: Opettajien arvostuksen pitäisi näkyä ja tuntua työn arjessa. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2022/luokanopettaja-tehdaan-tulevaisuuksia/> [Luettu 1.11.2023.]
- OAJ. (2023). Opettajan lomat. <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/lomat/> [Luettu 1.12.2023.]
- Oxford English Dictionary. (2023). Stereotyper. In Oxford English Dictionary. https://www.oed.com/dictionary/stereotyper_ntab=factsheet#20629382 [Luettu Opettaja.fi. (2020). Ulkonäkö ei ole pätevyyden mitta – opettajan pitää saada näyttää itseltään. <https://www.opettaja.fi/tyossa/ulkonako-ei-ole-patevyyden-mitta-opettajan-pitaa-saada-nayttaa-itseltaan/>
- Patton, M. (2002). Qualitative Research & Evaluation Methods. 3. painos. Thousands Oak: Sage Publication.
- Patton, M. Q. (2015). Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practise (4. painos). Sage Publications.
- Pennington, C. G. (2021). Commentary on the impact of teacher appearance and age on student attitudes. Journal of Education and Recreation Patterns, 2(1).
- Räihä, P. (2010). Koskaan et muuttua saa! Luokanopettajakoulutuksen opiskelijavalintojen uudistamisen vaikeudesta. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis; 1559. Tampere: Tampere University Press.
- Salo, U-M. (2005). Ankarat silkkaa hyvyyttään. Suomalainen opettajuus.
- Schneider, D. (2004). Psychology of stereotyping. Lontoo: Guilford Press. https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=mHTLBB1xhcEC&oi=fnd&pg=PP2&dq=Psychology+of+stereotyping&ots=iy0ssHy0wr&sig=BT0_HVFn0G5D5WDtNGWWqDIM0JU&redir_esc=y#v=onepage&q=Psychology%20of%20stereotyping&f=false
- Simola, H. (1995). Paljon Vartijat. Suomalainen kansanopettaja valtiollisessa kouludiskurssissa 1860-luvulta 1990-luvulle. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.

- Spittle, M., Petering, F., Kremer, P. & Spittle, S., (2012). Stereotypes and Self-Perceptions of Physical Education Pre-Service Teachers. *Australian Journal of Teacher Education*, 37 (1). pp. 19-42.
<https://vuir.vu.edu.au/22887/6/Stereotypes.pdf>
- Stenberg, K. (2011). Riittävän hyvä opettaja. PS-kustannus.
- Suutarinen, S. (2006). Yhteiskunnallinen keskustelu vähäistä Suomen peruskoulussa – oppilaitokset tukemaan keskustelevaa kansalaisuutta. Teoksessa S., Suutarinen (toim.). *Aktiiviseksi kansalaiseksi. Kansalaisvaikuttamisen haaste*. PS-kustannus, Jyväskylä 2006.
- Säntti, J. (2007). Pellon pientareelta akateemisiin sfääreihin. Opettajuuden rakentuminen ja muuttuminen sotienjälkeisessä Suomessa opettajien omaelämäkertojen valossa. *Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences* 31. Suomen Kasvatustieteellinen seura – Finnish Educational Research Association.
- Tainio, L., Palmu, T. & Ikävalko, E. (2010). Opettaja, oppilas ja koulun sukupuoli. Teoksessa M., Suortamo, L., Tainio, E., Ikävalko, T., Palmu & S., Tani (toim.). *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tajfel, H. (1978). *Social Categorization, Social Identity and Social Comparison*. Teoksessa H. Tajfel (toim.) *Differentiation Between Social Groups. Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*. London, New York, San Francisco: Academic Press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (6. uud. laitos.). Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tökkäri, V. (2018). Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI*. (s. 64–84). Lapland University press.
- Vaismoradi, M., Jones, J., Turunen, H. & Snelgrove, S. (2016). Theme development in qualitative content analysis and thematic analysis.

- Vaismoradi, M., Turunen, H. & Bondas, T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study.
- Valli, R. & Perkkilä, P. (2018.) Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Valli, R., & Aarnos, E. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (5., uudistettu painos.). PS-Kustannus.
- Vauva.fi. (2021). Opettajien työpukeutuminen.
<https://www.vauva.fi/keskustelu/4178654/opettajien-tyopukeutuminen?page=12>
- Vuorikoski, M. & Räisänen, M. (2010). Opettajan identiteetti ja identiteettipolitiikat hallintakulttuurien murroksissa. *Kasvatus & Aika* 4 (4) 2010, 63-81
- Vuorikoski, M. & Törmä, T. (2004). Opettaja pelissä - Katse ammatilliseen kasvuun. *Antaa*: Kansanvalistusseura.
- Värri, V.-M. (2000). Maailma muuttuu, mutta kasvatus pysyy - auttamisvastuu kasvatussuhteiden perustana. *Kasvatus* 31 (2), 130-141.
- Watkins, L. M. & Johnston, L. (2000). Screening job applicants: The impact of physical attractiveness and application quality. *International Journal of selection and assessment*, 8(2), 76-84
- Weber, S. & Mitchell, C. (2003). *That's funny, you don't look like a teacher. Interrogating images and identity in popular culture*. London: Frame Press.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Tervetuloa vastaamaan pro gradu-kyselyymme koskien luokanopettajiin kohdistuvia stereotypioita!

Kysely on tarkoitettu luokanopettajan ammatissa työskenteleville ja siihen vastaaminen vie noin 10-15 minuuttia. Kyselylomake koostuu kolmesta osiosta. Osio 1 sisältää kaksi monivalintakysymyksiä, joilla kartoitetaan taustatietoja. Osio 2 sisältää yhden avoimen kysymyksen koskien luokanopettajiin kohdistuvia stereotypioita yleisellä tasolla. Osio 3 sisältää kaksi avointa kysymystä koskien henkilökohtaisia kokemuksiasi sinuun kohdistuvista luokanopettajastereotypioista.

Stereotypioilla tarkoitetaan johonkin tiettyyn henkilöön, ryhmään tai asiaan kohdistuvaa jäykkää ja yksinkertaistettua käsitystä, johon liittyy usein ennakkoluuloja ja vääristyneitä käsityksiä (Hirsjärvi, 1983). Stereotypian käsite mielletään usein negatiivissävytteiseksi, mutta stereotypiat voivat olla myös positiivisia tai täysin neutraaleja (Brown, 2010).

Kun ihminen luo ja toteuttaa stereotypian mukaisia ajatuksia, voidaan puhuastereotypisoinnista. Stereotypisoinnissa ihminen siis näkee kohteen jonkin ryhmän stereotyyppisiin kuuluvien piirteiden kautta (Brown, 2010).

Tietosuojalomake:

<https://docs.google.com/document/d/184yNytRS7z74D22mkAzWyMB4VWKTciiYkEt2Pxxv6BU/edit?usp=sharing>

Tiedote:

https://docs.google.com/document/d/1RDPFd_vSIkQnh-qxGrkqNwnCGytImtnF/edit?usp=sharing&ouid=117033292972354077537&rtpof=true&sd=true

Kiitos vastauksestasi!

Kaneli Lahtinen

eklahtxs@student.jyu.fi

Viivi Kulju

vikulju@student.jyu.fi

1. Olen perehtynyt tietosuojalomakkeeseen ja vastaamalla kyselyyn annan suostumukseni hyödyntää vastauksiani tutkimuksessa.

Kyllä

En (lopettaa kyselyn)

Osio 1

2. Sukupuoli

mies

nainen

muu

en halua kertoa

3. Ikä

- alle 30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61-70
- yli 70

Osio 2

4. Millaisia luokanopettajiin kohdistuvia stereotypioita tiedät olevan olemassa?

Osio 3

5. Millaista stereotypisointia sinä olet kohdannut luokanopettajan ammatissa? Keiden tai minkä taholta?

6. Miten näet itsesi luokanopettajana suhteessa sinuun kohdistettuihin stereotypioihin?

7. Voit halutessasi täydentää vastaustasi tai antaa palautetta kyselystä.

Liite 2. Tietosuojalomake

Tietosuojailmoitus "Luokanopettajien kokemuksia opettajastereotypioista"

Olet osallistumassa tutkimukseen. Tässä tietosuojailmoituksessa sinulle kerrotaan henkilötietojesi käsittelystä osana tutkimusta. Sinulla on lain mukaan oikeus saada nämä tiedot.

1. Rekisterinpitäjä(t)

Rekisterinpitäjä, pro gradu- tutkielman suorittaja ja yhteyshenkilö: Viivi Kulju, maisteriopiskelija, viivi.h.kulju@student.jyu.fi ja Kaneli Lahtinen, maisteriopiskelija, eevi.k.lahtinen@student.jyu.fi

Tutkimuksen ohjaaja: Apulaisprofessori Pekka Mertala, Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteenlaitos, pekka.o.mertala@jyu.fi

2. Henkilötietojen käsittelijä(t)

Viivi Kulju, Kaneli Lahtinen & Pekka Mertala

3. Henkilötietojen muu luovuttaminen tutkimuksen aikana

Tietojasi käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille.

4. Tutkimuksessa ”Luokanopettajien kokemuksia opettajastereotypioista” käsiteltävät henkilötiedot

Henkilötietojasi käsitellään tiedotteessa kuvattua tutkimustarkoitusta varten.

Tutkimuksessa Sinusta kerätään seuraavia henkilötietoja: ikä, sukupuoli, kyselylomakkeen avoimet kysymykset. Tietojen kerääminen perustuu tutkimussuunnitelmaan.

Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä.

Kaikki tutkittavat ovat täysi-ikäisiä.

5. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tieteellisessä tutkimuksessa

Yleisen edun mukainen tieteellinen tutkimus (tietosuoja-asetuksen artikla 6.1.e, erityiset henkilötietoryhmät 9.2.j)

6. Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietojasi ei siirretä EU/ETA -alueen ulkopuolelle.

7. Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Tutkimuksessa toimitaan niin, ettei kyselylomakkeen vastauksia voida yhdistää Sinuun. Emme kerää yhteystietojasi tai muuta tietoa, jolla Sinut voisi jäljittää vastaamisesi jälkeen. Tutkimustulosten (Pro Gradu) osalta Sinua ei siis voida tunnistaa suoraan taikka välillisesti tutkimustuloksista. Osana Pro Gradua voidaan käyttää suoria lainauksia kyselylomakkeesta.

Tutkija vastaa aineiston hallinnasta sen elinkaaren aikana ja tietojen hävittämisestä tutkimuksen päätyttyä.

Tutkimuksesta on tehty **erillinen tietosuojan vaikutustenarvio**/tietosuojavastaavaa on kuultu vaikutustenarvioinnista

Kyllä Ei, koska tutkija on tarkastanut, ettei vaikutustenarviointi ole pakollinen.

Aineisto analysoidaan anonymisoidusti. Vastaajille annetaan analyysivaiheessa tunnistenimet tyyliin: O1, O2, O3.

8. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY TUTKIMUKSEN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

Tutkimusrekisteri hävitetään tutkimuksen päätyttyä arviolta 09/2023.

9. Rekisteröidyn oikeudet

Vastaamalla kyselyyn ja ilmoittamalla lukeneensa tämän tietosuojailmoituksen, annat luvan käyttää vastauksiasi Pro Gradu tutkielmassa, ilman oikeutta poistaa, muokata tai laajentaa vastauksiasi.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä graduntekijäöihin Viivi Kuljuun ja Kaneli Lahtiseen

Tietoturvaloukkauksesta tai sen epäilystä ilmoittaminen Jyväskylän yliopistolle
<https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuojailmoitus/ilmoita-tietoturvaloukkauksesta>

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaaluttettu.

Tietosuojavaaluttetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot:
<https://tietosuoja.fi/etusivu>